

VÁRAD

2026/6.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2026. június • XXV. évfolyam 6. (255.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. em. 14. ajtó

Telefon: 0774/652-795

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

A szerkesztőbizottság tagjai:

Fried Noémi Lujza

Rais W. István

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyvárad Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

FRIED NOÉMI LUJZA <i>Nem parancs, kapcsolat</i>	3	KEREKES ISTVÁN <i>(Fény)képes krónika</i>	50
AKNAY TIBOR <i>Szívemben a felhőbárányok</i>	7	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Az eljátszott testőr</i>	52
JUHÁSZ ZSUZSANNA <i>Amit Euridiké nem tudott elmondani</i>	9	IMRE ZOLTÁN <i>Zarándokok, királyok, költők – Nagyvárad ezer éve (2.)</i>	54
BALÁZS F. ATTILA <i>Mindenki beszél, senki sem hallgat</i>	10	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Száz percnyi Ványa bácsi</i>	61
DEBRECZENY GYÖRGY <i>Versek</i>	14	SZOMBATI-GILLE TAMÁS <i>Visszatérés Indiába (1.)</i>	63
ȘERBAN FOARȚĂ <i>Versek</i>	16	TÓTH HAJNAL <i>Zenés utazások, új színek és dallamok</i>	75
BÍRÓ ÉVA <i>A test emlékezete</i>	20	TÓTH HAJNAL <i>A színpadon elfelejtem minden bajomat</i>	80
LÁSZLÓ GYÖRGY <i>Dicsőőének</i>	25	HOCHHAUSER RONALD <i>A Kunz-dinasztia öröksége</i>	82
MAJOROS ENIKŐ <i>A várakozás időtartamai</i>	31	LENCAR PÉTER <i>A mondanivaló súlyának illúziója</i>	91
REPKŐ TŐKE ÁGNES <i>Versek</i>	34	BARABÁS ZSUZSA <i>Pablo Picasso (keresztrejtvény)</i>	94
TÓTH HAJNAL <i>A vonalak tovább élnek...</i>	37	-----	
VOITICSEK ILONA <i>A vonalnak lelke van</i>	39	Lapszámunkat SÓLYOM LAJOS grafikusművész alkotásaival illusztráltuk.	

Nem parancs, kapcsolat

Fried Noémi Lujza

INTERJÚ

***Íme az ember! – Hitről, művészetről, életről* címmel tartottak találkozót Lackfi Jánossal április 22-én, a nagyváradi római katolikus püspöki palota dísztermében. Az est első felében először dr. Nagypál Szabolcs jogász, teológus, bölcseész, az MCC Jog és Társadalom Műhelyének vezetője faggatta a szerzőt, majd Lackfi János verseiből olvasott, Gyárfás István dzsesszgitáros pedig két vers között gyönyörködtette a közönséget játékaival. A Kossuth- és József Attila-díjas magyar költő, író, műfordító az est után adott interjút lapunknak.**

– *Van-e olyan váradi szerző vagy em-lék, ami különösen kedves önnek?*

– Nagy Endrének a könyve fantasztikus nagy élmény volt. Tele volt anekdotákkal, például a Nagyváradi Napló tulajdonosáról, aki fölment Pestre, és a New York főpincérétől vadászta az új tehetségeket. Vagy Krúdy, aki a vendéglőben mulatott, és nem volt hajlandó szerkesztőségi ülésre men-ni, úgy kellett kiváltani, mielőtt még mindenkit meghív a szerkesztőség költségén. Szóval a könyv tele van legendákkal, meg a városnak a sze-cessziós, meg vibráló, villanyos, villá-mos jellegével. Várad egy izzó térnek tűnik. Szeretem a városok hangulatát,

ha valahol járok, akkor próbálok abba belemerülni. Legutóbb Montrealban óriásiakat sétálgattam, és próbáltam magamban szívni az ott lakóknak az életét, amiről keveset tudok. A zárt ajtók mögött mindenki éli az életét, de egy város lelkében jó bolyongani, és Váradon is nagyon szeretek.

– *Ha Várad vers lenne, milyen vers lenne? Szabadvers, szonett, esetleg haiku?*

– Nekem olyan lenne, mint egy Rabindranáth Tagore-vers, egy zuha-tagos, hosszú soros, ritmikus, örvény-lő versnek képzelném el. De bármilyen versformában lehet bármiről írni, csak támogassa egymást a forma és a tar-talom.

– *Ha Önre bíznák, hogy egy újabb Holnap-antológiát állítson össze, kiket hívna meg, akár klasszikus, akár kortárs szerzőket? Nem feltétlenül csak váradi-akat...*

– Egy antológiának a legnagyobb mágnesese mindig az, ha van belső mag-va, például költőnők a kezdettől máig, vagy költők a munkáról, a zenéről, a hitről... Tehát, ha van tematikus mag. Én akkor szerettem igazán az antoló-giákat, hogyha adtak egy olyan mát-rixot, egy olyan speciális szöveget, mint a szobába beeső napsugár, amelynél látjuk, hogy mennyi kosz kering a levegőben, de van, ami felaranylik. Egy bizonyos fényben felaranylanak

olyan művek, amiket átlapozgatva egyes köteteket, folyóiratokat észre se veszünk, de ha van egy rendező elv, akkor az összefüggések feltáru-
lnak.

– *Kiket olvas Lackfi János?*

– A regényírók közül nagyon szeretem Murakami Harukit, Orhan Pamukot, az Alice Munro-novellákat, de a dél-amerikaiakat is, Julio Cortá-
zartól majdnem mindent olvastam. Magyarok közül például Gion Nándor, kortársak közül Tóth Krisztina, Drago-
mán György, Szabó T. Anna, akivel na-
gyon jó barátságban is vagyunk, so-
kat lépünk föl, versjátékot is játszunk. Varró Danival lesz közös estünk, ahol arról próbáljuk meggyőzni a közön-
séget, hogy a forma az tartalom is, a merev szétválasztás művi dolog. A fiatalok vagy kevésbé ismertek közül Tóth Csillával lesz Kapolcson egy kö-
zös estem, ő Brüsszelben él és fantasztikusan gazdag költő. Ott van Véssey Miklós, aki kollégám is a Lackfi Kreatív Írásban, és *Apa kezdődik* címmel, az apalétezésről nagyon jó, fantasztikus rövidprózákat írt. Sokakat szeretek és olvasok. Szomorú, amikor egy jó költő, aki szikrázóan sokféle, nem jut el a közönséghez marketing hiányában.

– *Beszélt az esten is az Úristen humoráról, írásaiban is visszacseng a humor. Mennyire választható el a humor a határoktól, van egyetemes magyar humor? Rengeteget járt nemcsak Magyarországon, mi erről a tapasztalata?*

– Úgy érzékelem, hogy a legtöbb poén működik. Vannak nagyon speciális dolgok, nagyon napiak, amik már holnapra elhalnak. Például ott van az „A nálunk az árak a földön járnak”, eltelik öt év, és már nem tudja senki, hogy ez melyik üzletláncnak

volt a szlogenje, és ha rájátszol, akkor rájössz, hogy üres helyet érintettél. De egy jó székely vicc, az mindenhol, Budapesten is behoz egy életérzést. Egy igazi jó zsidó vicc, ami nem arról szól, hogy felsőbbbségeskedjünk, hanem egy karaktert vagy egy izgalmas ízt behoz, az is működik. Vannak olyan csendülései a humornak, amik univerzálisak, és nagyon jó a kortárs humor is. Most volt Kovács András Péterrel egy közös fellépésünk, neki fantasztikus az improvizatív készsége is. Ő volt az, aki egy fergeteges humoros estbe bele tudta építeni az édesapja halálát, és az azzal kapcsolatos tanulságokat, amiket tudott úgy kifordítani, hogy rácsodálkozzunk az életünkre. Mivel a *Tudományos Stand-up* sorozatban van nekem is estem, az *Én és az én jó Istenem*, ott is megpróbálok egyszerre humorosan, és mégis olyan komolyan ránézni az életre.

– *Ha azt mondom, Szent Ignác-i lelki gyakorlatok, mit felel?*

– A szemlélődő imát nagyon-nagyon szeretem. A misztikus imáknak a középkortól kezdve volt hagyománya, amit aztán a neoprotestantizmus

újra felfedezett magának, és szintén nagyon nagyszerű imatechnikák bon-
takoztak ki. Mindig az adott ember
számít. Nincs két egyforma ember,
nincs két ugyanolyan beszédmódja
Istennek se hozzánk, mindenkihez úgy
szól, ahogy igazán az illető szívéhez
el tud érni. Fontos szerintem megélni
ezeket a nagyon-nagyon közeli és na-
gyon eleven imamódokat, mert egé-
szen más Istenélmény, mint amikor
azt mondják, hogy van egy szakállas
bácsi valahol az égben.

– *Törekszik-e arra, és ha igen, ho-
gyan tudja megtalálni az egyensúlyt a
szakrális és a profán között a verseiben?*

– Talán az a legjobb, amit a zsol-
tárosok is csináltak, akik amellett,
hogy nagyon botladozó, néha nagyon
meggondolatlan lépéseket megtevő
vagy komoly bűnöket megélő emberek
voltak, az egész katyvaszt, mindent, a
legméltatlanabbat is oda tudták vinni
az Isten elé. Ez az egyetlen mód. És ha
tényleg elhiszük, hogy Isten mindent
lát, akkor nincs annyira gusztustalan
belső sebünk vagy olyan sötét gondo-
latunk, ami ne lehetne odaborítani elé.
Persze, hogyha ráhagyom az irgalmas
rendre az autómát, az is jó, de kevesen
hoznak tényleg húsba vágó áldozatot.
Ugye a parancsolatokkal nagyon meg-
vagyunk akadva, hogy semmit nem
szabad, ami jó, mert vagy bűn, vagy
egészségtelen. De elmondta nekem
egy zsidó rabbi, hogy a héber nyelv-
ben a parancsolat szava, ami a tíz-

parancsolatban van, az teljesen más
szótőről ered, mint a katonai parancs.
Az a szótő a kapcsolatnak a szótövével
azonos. Ez tehát a kapcsolatról szól,
hogy mit tegyél, mit érdemes kerülni,
hogyha szeretnél velem, az Istennel
egy élő, lélegző, tiszta és szent kap-
csolatban lenni.

– *Miért tartja fontosnak a közösségi
médiás jelenléte? Ez egyfajta misszió,
irodalomnépszerűsítés is, minek tekinti?*

– Ennek gyakorlatias okai is van-
nak. Volt, hogy kicsit elegem lett, az
emberek általában nagyon cukik, de
nem mindig. Akkor az következik,
hogy amit fölteszek, ha vidám, akkor
miért vidám, hogyha nem vidám, ak-
kor miért nem vidám, ha nem ilyen,
akkor miért nem ilyen, ha olyan, akkor
miért nem ilyen. Mint a példázatban:
hogyha számaron ülsz, akkor az se jó,
hogyha gyereked ül a számarra, az se
jó, hogyha ketten viszitek a szamarat,
akkor hülyék vagytok. Meguntam ezt
és azt mondtam: Uram, nem tudom,
hogy miért akarom én ezt csinálni.
Isten meghallgatott, azt mondta cse-
desen az imában, hogy figyelj, ez a te
plébániád, úgyhogy csak viseld őket
szeretettel, és amikor tudod, akkor
szeresd őket még ennél is jobban.
Azóta meg vagyok ezzel békülve, még
ha hosszú távon munka is, hogy mit
találjak ki. Hogy a Jó Isten mit emel
ki, és mi az, ami több ezer lájkot, és
több tíz- vagy több százazres elérés
hoz, az teljesen lutri.

Aknay Tibor

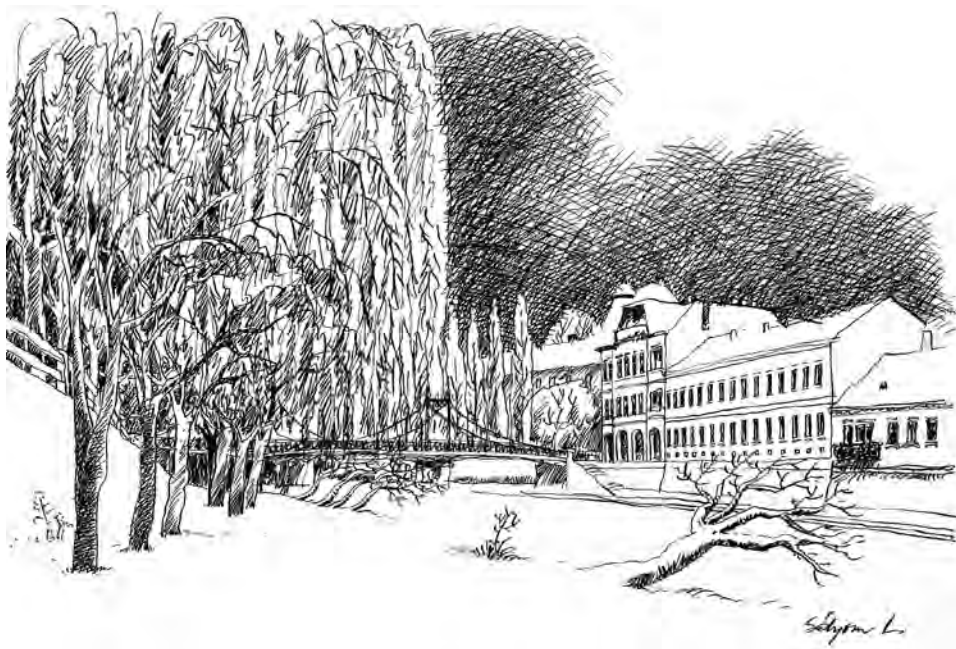
Szívemben a felhőbárányok

Szívemben a felhőbárányok
elhullatott szavakat legelnek.
Precízek mint valamikor
a nullás gép Gaál úr műhelyében,
mely személyválogatás nélküli
tarvágással rombolta
kiskamasz önérzetünket,
hogyan utána kijőve
a Cegléd utcai
dohányfüstös helyiségből
kétségbeesett igyekezettel
próbáljunk árnyékká válni,
többnyire sikertelenül.
Gaál úr fodrászata utóbb
a Nap utca és Attila tér
sarkára költözött,
de akkorra már felnőtt módra
a napszaknak megfelelően
üdvözöltük egymást,
és Gaál úr is abbahagyta
a láncdohányos létet,
melyről már csak
nikotin sárga ujjbegyei
és hajdani bajuszának
maradványai árulkodtak.
Hitem szerint Gaál úr
az odaáti világban nyitott
prosperáló fodrászszalont,
s igaz mesterként igazítja
a szentek hófehér szakállát,
hogyan a vasárnapi audiencián
az előírásoknak megfelelő

külsővel jelenhessenek meg.
Szívemben a felhőbárányokat
szélpásztorok terelgetik,
gyapjuktól álmokat szőnek,
hószínű tiszta álmokat,
telis tele emlékszabakkal,
melyekből akár Gaál úr,
az elporladt kezű,
öreg debreceni mester
is előhívható, ha az ember
szerencsés csillagzat szülötte.

NÉVJEGY

AKNAY TIBOR (1944, Érsekújvár) költő, fotóművész. Magyar–orosz szakos tanárként végzett, könyvtáros. Az eddigi nyolc könyvéből az utolsó három verseskötet. Elbeszéléseiért 2010-ben Gyulai Pál-díjat kapott.

Amit Euridiké nem tudott elmondani

Juhász Zsuzsanna

IRODALOM

Nem, Orfeo, nem engem mart meg a kígyó, hanem téged, szerelmem. Téged hagyott meg abban, aki vagy. Te maradtál a bálvány, a holtodban és szét-szedve imádott. A fejedet, a gyönyörűt még ma se tudják, hol van, hogy melyik bujaság, miféle bujaság rejti az igaz szerelem elől.

Mert hű maradtam hozzád, Eunuchod védett minden férfipillantástól, de ő volt az, aki szánalmat ébresztett minden test, minden női vagy férfitest iránt.

Mert te csak a védelmet, óvást éreztetted, míg én a mások óvását és védelmét is gyönyörrel végeztem. Nekem nem kellett az, ami belőled sugárzott, a hangod óvása, és vele feleséged erkölcsének óvása.

És szűz maradtam, és játszópajtása lettem a jól megjutalmazott Eunuchodnak, és örömet letem teste erejében, és láttam, hogy az én testem is sudárodik. És szegény pírja égette az orcánkat, ahogy láttuk a

barackot, narancsot nőni évről évre, megtelni és illatozni, szemben az én lapos hasammal s az ő magtalan ágykával. Szenvedtünk, ahogy csak jóra való, becsületes emberek tudnak szenvedni. Némán, s olykor kegyetlenül gúnyolódva a másokéin. De egyszer az Eunuch testvérenek gyereke született. Mivel ritkán látogattál haza, és szűkmarkúan mérted az ellátmányunkat, a gyerek, akár az anyja, csenevész volt. Napokig sírt, de nem volt mit szopnia.

A harmadik nap reggelén tej kezdett csordogálni a melleimből, tán a szűz test együttérzése volt ez, a jóllakott, jól táplált test érzékenysége a csecsemő iránt.

Szoptathattam hát, Orfeusz, míg te a világot jártad, és nők és férfiak százai estek szerelembe a dalodtól.

És reméltem, tudd meg, reméltem, hogy visszanézel, mert Hádész birodalmában egy történetet mindenkinek kell kapnia.

NÉVJEGY

JUHÁSZ ZSUZSANNA (Sztálinváros, 1958) pszichológus, Budapesten él. Kötetei: *Hát micsoda nő ez!* (próza, AJ Téka Kiadó, Szeged – 2021), *Ha szerető vagy* (próza, AJ Téka Kiadó, Szeged – 2024), *A nimfák jutalma* (próza – Művészetek Háza, Veszprém, 2026)

Balázs F. Attila

Mindenki beszél, senki sem hallgat

Középen senki sem él.
Aki azt mondja, hogy középen él, az hazudik,
vagy fél,
vagy már eldöntötték helyette, hová tartozik.

Középen állni tilos.
Középen állni gyanús.
Középen állni erkölcstelen,
mert nem elég hangos.

Balról jönnek, és azt mondják: szabadság,
és közben listát írnak.
Jobbról jönnek, és azt mondják: rend,
és közben listát írnak.

A listák mindig elkészülnek.
Mindig elkészülnek.
A lista az egyetlen dolog, ami sosem marad el.

Az egyik oldal szerint te veszélyes vagy,
mert nem hiszel eléggé.
A másik szerint te veszélyes vagy,
mert túl sokat kérdezel.

A kérdés maga a bűn.
A kétely maga a bűn.
A csend maga a bűn.

A beszéd is az.

Azt mondják: beszélhetsz.
Azt is mondják: mindent elmondhatsz.

Azt már nem mondják,
hogy mi történik utána.

Utána jönnek.
Mindig jönnek.

Nem egyenruhában,
hanem profilképpel.
Nem bottal,
hanem mondatokkal.
Nem börtönnel,
hanem kizárással.

És te ott állsz,
és azt hiszed, hogy ez nem ugyanaz.

Pedig ugyanaz.
Nem ugyanaz – mondják.
De ugyanaz.

A különbség csak a hangerő.
A különbség csak a szín.
A különbség csak az,
hogy most éppen ki mondja ki,
hogy ki nem mondhat semmit.

Mert mindig van valaki,
aki nem mondhat semmit.

És mindig van valaki,
aki elmagyarázza,
hogy ez miért teljesen rendben van.

Mert a jó ügy.
Mert a történelem.
Mert a szükség.

Mindig van egy szó,
ami igazolja a csendet.

És mindig van egy szó,
ami elnémít.

A legveszélyesebb szó nem az, amit kimondanak,
hanem az, amit többé nem lehet kimondani.

És akkor mindenki nyugodt lesz.
Mindenki elégedett.
Mindenki biztos abban, hogy ő a jó oldalon áll.

Mindig van jó oldal.
Mindig van rossz oldal.
És mindig van valaki,
aki nem fér bele egyikbe sem.

Ő az, aki eltűnik először.

Nem fizikailag.
Nem látványosan.
Csak lassan.
Csak halkán.

Először a mondatai tűnnek el.
Aztán a gondolatai.
Aztán ő maga.

És senki sem veszi észre.

Mert mindenki beszél.
Mindenki beszél.
Mindenki beszél.

És senki sem hallgat.

Debreczeny György

Köszönöm

nagyon köszönöm mindenkinek
aki majd fel fog köszönteni
igaz ugyan hogy még nem tudom
milyen alkalomból fog engem
felköszönteni talán csak nem
leköszönök valahonnan én
esetleg épp visszaköszönök
ezt nem lehet tudni előre
sokszor utólag sem tudható

köszönöm nagyon mindenkinek
aki majd oda fog köszönni
és akinek aztán vissza én
mert aki nagyon odaköszön
annak nagyon visszaköszönök
de aki csak egy kicsit köszön
annak is szívemből köszönöm
ezt a gyönyörű köszöngetést
köszönöm hogy megköszönhetem

mindenkinek nagyon köszönöm
hogy köszönt köszöntött vagy éppen
nem köszönt és nem is köszöntött
és hasonlóképpen magam sem
köszöntem nem köszöntöttem őt
és ezt magamnak is köszönöm
igazán kedves tőlem szépen
köszöngetem hogy mások milyen
kedvesek vagy épp kedvetlenek

kérjük jelezze mielőbb

válaszlevelében kérjük hogy
jelezze mielőbb jeltelen
sírban nyugszik-e ön vagy neve
szerepel a fejfán sírkövön
vagy a kriptán mely családias
akarom mondani családi
iehet akár és burkolhatják
gránittal márvánnyal mészkővel
műkövel és kérem írja meg

mibe burkolózik ha fázik
és hogy egyáltalán fázik-e
kérem hogy válaszlevelében
mielőbb jelezze ezt nekünk
továbbá azt hogy van-e rajta
felirat minta ábra szobor
váza virágcsokor mécses e
setleg egyéb díszítő elem
ami választható szabadon

kérjük feltétlenül írja meg
részt vesz-e ön a választásban
ön választja-e ki a fából
készült vaskarikát vagyis a
kripta karikát vagy esetleg
a karika választja ki önt
kérjük hogy segítse munkánkat
válaszlevelében írja meg
jeltelen sírban nyugszik-e ön

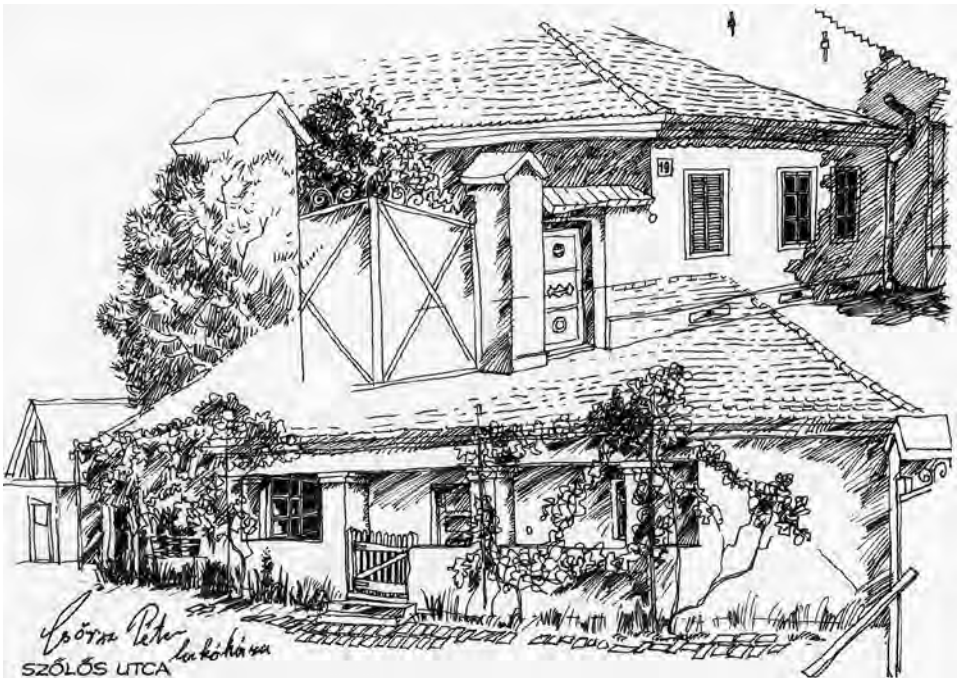
Șerban Foarță

Vidámság vény (Rețeta fericii)

Neked és magának,
szól ez az ajánlat,
növelni izmokat
fogyasszál szirmokat,
olykor rizómát,
elkerül izomláz,
mindent, ami fent fán
zöldell hétfőn, szerdán,
ha szédít szédület,
tiszafa rügyet,
össz be hat óránként
gombaspórát még,
hétfőre hajdina
zabkását, vakcina
se oly jó, szójabab
nyelvedre olvadhat.
Csak nyugisan egyél,
mint zsiráf, pálmalevél
délre, tán Discovery
össze nem keveri.
Ha rövidebb a nyakad,
földön fű is akad,
nem kell felfőzni,
ha gyomorfal győzi,
vérrögön, nyavalyán
átsegít a csalán,
az inak, visszerek
előtt a tág terek
kinyílnak újra
könnyű sétaútra,
nem ahogy mostan,
de ezerszer jobban.

Idill (Idila)

Egy sárgászöld lárva,
áttetsző, csupaszon
ösztönös utakon
fúr káposztába,
mohón harapja,
valamennyi párta
remegve várta
falatról falatra.
De véletlenül
arra repül
egy atyafi lepke,
bölcsőjét megrontva
jaj, megpillantotta,
elborult a kedve,
hümmögött rá, ej, no,
te himpellér hernyó.

A zöldfülű féreg
meg sem lepetve
vagy azt tettetve
tömte, amíg férhet,
ám egy pillanatra
fogyó levéltortán
a tort abbahagyva
keres pilleszót már
reflektálni bókra
báb vagy pondró módra,
hát valami hamisat
(lám, virul profilja)
mond genetikailag,
hess el, pedofilja.

Fordította: Eszteró István

ȘERBAN FOARȚĂ 1942-ben született, Temesváron él. A kortárs román költészet egyik legjelentősebb alakja. Költői hírnevét a '70-es években alapozta meg többek között a *Phoenix* együttes számára írt dalszövegeivel (*Texte pentru Phoenix*, 1976) és a *Simpleroze* (1978) című verseskötetével. Művészetének jellemzői a játékoság és a virtuóz formai megoldások. Rendkívül termékeny szerző, munkássága több mint 75 kötetet ölel fel. Költőként, esszéistaként és műfordítóként a román kulturális élet meghatározó alkotója. Legutóbbi könyve, a *Schlimmericks* 2022-ben megjelent kétnyelvű kötet.

ESZTERÓ ISTVÁN 1941-ben született, temesvári költő, műfordító, nyugalmazott magyartanár, a bánsági magyar irodalom egyik jelentős alkotója. Költészete érzelmi és gondolati összefonódás, melyben a tárgyak élete és a személyes emlékek, valamint a „belső tájak” felfedezése fontos szerepet kap. Verseiben a filozofikus, intellektuális hangvétel, a szellemi fegyelem formai bravúrral, játékos nyelvi technikákkal egészül ki. Utóbbi kötetei a *Róma felett az ég újra lángol* (2020) és *A lírikus epizódja* (2023).

A test emlékezete

Bíró Éva

ESSZÉ

Van úgy, hogy szembe kell nézni a halállal ahhoz, hogy megértsük, miért élünk... Nyolc éve élek együtt a rákkal úgy, hogy közben anya, feleség, blogger és újságíró maradtam. Megtanultam kórházi folyosók között várni, kontrollvizsgálatok között élni, és közben ugyanúgy kenyeret sütni, írni, szeretni, jelen lenni a családom életében. Ez a történet nemcsak a betegségről szól, hanem arról is, hogyan tanított meg a fájdalom lassabban élni, mélyebben szeretni és végül hazatalálni önmagamhoz.

Amikor hazaértem, még sokáig nem szálltam ki az autóból. A motor már nem járt, a parkoló csendes volt, csak a nyárelő szelének puha mozgását lehetett hallani a fák között. Lehunytam a szemem, és hagytam, hogy az ablakon beáramló meleg végigsimítson az arcomon, a nyakamon, a karjaimon. Olyan egyszerű pillanat volt, amiben benne volt a fájdalom és a boldogság is. Nem azt lestem, mi fáj, hol szúr, melyik nyirokcsomó érődik másnak, mit jelent egy újabb fáradtságroham, miért van az újabb köhögés, mi hozta el az újabb álmatlan hajnalt. Nem számolgattam túlélési esélyeket, nem próbáltam megfejtetni az előttem ülő orvos arcát, és nem készültem belül

arra, hogy újra rossz hírt kapok. Csak ültem ott lehunyt szemmel, és azt éreztem: megállt. Nem tűnt el teljesen. Még mindig bennem van valahol. De megállt a rák. Néhány órával korábban a doktornő még a papírjaimat lapozta. A vastag dossziét, amelyben lassan több lett az életemből, mint szerettem volna. MRI-k és szcintigráfiák. Tumormarkerek. Műtéti leírások. Kontrollok. Hormoneredmények. Nyolc év összegyűrt ideje egymásra rakva. Aztán rám nézett, és egészen halkán csak annyit mondott: – Jó az irány. Az ember azt hinné, vannak ennél nagyobb mondatok. Pedig nincsenek. Hazafelé ez a három szó lüktetett bennem, mint valami rég elfeledett dallam. Jó az irány. A torkomban melegség feszült. A sírás és a hála között valahol félúton. Mintha a lelkem nyolc év után először merte volna kifújni azt a levegőt, amit addig bent tartott. Ha kimondom, néha én magam sem hiszem el. Lassan nyolc éve élünk együtt. A testem és a betegség. Mint két idegen, akik túl sokáig maradtak összezárván ugyanabban a házban. És közben lassan mindketten megváltoztunk. Már nem emlékszem pontosan arra a nőre, aki a diagnózis előtt voltam. Arra, aki természetesnek hitte a holnapot. Aki nem figyelte reggelente a saját testét. Aki nem laboreredmények között mérte az időt. Aki

még nem tudta, milyen érzés hajnalban arra ébredni, hogy fél. A rák először nem a testet veszi birtokba. Hanem az időt. Beköltözik a percek közé. A várakozásokba. Az ünnepekbe. Az anyaságba. Még az örömbé is. Attól a pillanattól kezdve az ember már nem években gondolkodik, hanem kontrollok között. Nem azt kérdezi magától, mit szeretne öt év múlva, hanem azt: vajon karácsonyig minden rendben marad-e. Így éltem, és bevallom, féltem. Nem magától a haláltól. Inkább attól, hogy mennyire gyorsan eltűnhet minden, amit addig biztosnak hittem. A testem egy darabig idegen lett, és úgy tekintettem rá, mint arra, aki csendben elárult. Emlékszem a harmadik és negyedik rádiójód-kezelés utáni időszakra. Akkor döbbsentem rá először, hogy vannak dolgok, amelyek rajtam múlnak, és vannak dolgok, amelyek nem. Hogy a kezelés nem egyenlő a gyógyulással. Hogy az orvostudomány néha csak kísérni tud az úton, de a saját lelkemmel nekem kell nap mint nap dolgoznom. Akkor kezdtem megérteni azt is, hogy nem elég túlélni. Élni is meg kell tanulni újra. Voltak reggelek, amikor még ki sem nyitottam teljesen a szemem, és már tudtam, milyen nap vár rám. Az első mozdulat elárulta, mire számíthatok – meg a köhögés hangja. Árulkodó volt az is, mennyire fájtak az ízületeim, vagy mennyire volt ködös a reggeli kávézás ideje alatt a fejem. Olyan ez, mint a lutri, mondogattam néha magamnak. Egyik nap tele vagy energiával, másnap úgy érzed, mintha ólmot öntöttek volna a csontjaidba. Néha még a gondolatok is kiesnek az ember fejéből, mint a kézből a kanalak vagy a bögrék. És azokból össze is törtem jó

párat. Sokáig haragudtam a testemre az engedelmetlenségért. A lassúságra. A fáradtságra. Arra, hogy nem tudok már ugyanúgy működni, mint régen. Aztán egyszer csak megértettem valamit. A testem nem ellenem dolgozik. Csak próbál valahogy a saját korlátai közt túlélni, velem együtt. És talán ott kezdődött el minden igazán, amikor már nem háborúként néztem magamra – és nem azt láttam magamban. A rák furcsa módon kezdte el lelassítani az életemet. Először elvette az állandó rohanást, a zajt, a túlvállalást. Majd elvett és átírt kapcsolatokat. Megtépázott barátságokat is, mert őszintébb lettem – és az őszinteséget nem mindenki szereti. De adott helyette valami mást. Türeelmet magammal szemben. Önbecsülést. Azt a képességet, hogy ki tudjam mondani: nem. Hogy ne akarjak mindenáron megfelelni. Hogy meglássam magamat is a sok feladat között. Hogy ne akarjak többé mindenkinek megmenteni saját magam árán. Régen azt hittem, rendben vagyok. Azt hittem, minden úgy jó, ahogy van. Az ember ügyesen berendezi az életét, megtanul mosolyogni, működni, teljesíteni, és közben észre sem veszi, hogy odabenn lassan elfogy belőle valami. Aztán egyszer csak kipukkan a buborék – és az élet nagyon komoly jelzést küld. Ma már hiszem, hogy a test sokszor azt kiáltja, amit a lélek túl régóta hallgat el – és a fájdalmaink, a nyugtalanság, a fáradtság mind ilyen üzenetek. Lehet, hogy nem szeretttük magunkat eléggé. Nem tudtunk valamit magunknak vagy másnak megbocsátani. Lehet, hogy túl sok mindent söpörtünk a szőnyeg alá, vagy évekig mások elvárásai szerint éltünk. És akkor egyszer csak a test megállít. Nem

büntetésből, hanem mert már nincs más módja annak, hogy végre meghalljuk önmagunkat. Nekem a rák ilyen út lett – üzenet, kiáltás. Fájdalmas és hosszú, mégis hálás vagyok érte. Igen, hálás. Tudom, milyen furcsán hangzik ez annak, aki még nem járt ezen az úton. Én sem értettem volna régen. De ma már tudom: ha az elmúlt hét és fél év másként alakul, talán soha nem tanulom meg teljes egészében szeretni azt az embert, aki visszanéz rám a tükörből. Talán ma is ugyanúgy rohannék, hallgatnék másokra. Ugyanúgy félnék nemet mondani és közben szépen lassan eltűnnék saját magam mellől. A betegség, ez az átmeneti állapot – én így szeretem emlegetni – elvette az erőm egy részét. Elvette a régi testemet – a hajamból, az alakomból, az agyamból is, lehet, s főként a beteg pajzsmirigyemet, meg a biztonságérzetemet, de adott valami mást. Csendet, és ebben a csendben végre meghallottam magamat. A konyha lett az egyik menedékem, pontosabban a kovászos kenyerek sütése. Imádom a lisztes kézfejem és azt, ahogyan a tészta lassú lélegzését hallgatom nap mint nap; meg azt, amikor a sütőből áradó forró levegő megtölti a házat. Volt idő, amikor a kenyér csak kenyér volt számomra. Most már tudom, hogy a vele töltött idő legtöbbször imaidó a lelkemnek, megadja a pihenést, fejlődést. Ugyanakkor türelemre nevel és csendet ébreszt bennem ott, ahol fel kell erősödjön a magamra figyelés. Nemrég, pontosabban a legutóbbi vizsgálatok előtt újra jódmentesen sütöttem. Ahogy annyiszor az elmúlt években a kezelések miatt. Néztam a kenyereket a sütőben, és egyszer csak összeszo-

rult a torkom. Már megint itt tartunk – mondtam ki hangosan magamnak. Aztán rögtön jött egy másik gondolat is, ami sokkal jobban hangzott – még mindig itt tartunk. És a kettő között ott volt nyolc év, amibe beleszorult a leírhatatlan aggodalom és félelem. A biztató remény. Mérhetetlen testi fáradtság. Kontrollok. Műtétek sorozata. Várakozások. Álmatlan éjszakák. Véget nem érő fohászok. És valami egészen különös módon élet lett belőle! Mert az élet makacs! Mindig visszahívott valamivel. Egy nyári széllel. A gyerekeim nevetésével. A férjem ölelésével. A barátaim féltő hangjával. Egy jó laboreredménnyel. Az egyik kezelőorvosom a sokból évekkkel ezelőtt azt mondta nekem: „Örüljön, hogy jelen van a szerettei életében.” Bevallom, akkor csak a könnyeim jelentek meg, és nem értettem igazán ezt a mondatot. Ma már tudom, hogy talán ez az élet egyik legfontosabb feladata. Jelen lenni. Nem tökéletesen, sem bivalyerősen. Sokszor nem is mosolyogva. Csak valóban jelen lenni a saját életünkben, a saját testünkben, szeretteink mellett. Hosszú évek után most először érzem azt, hogy talán már nemcsak túlélni tanultam meg. Hanem élni is. Igaz, kicsit másként, lényegesen lassabban. Ugyanakkor őszintébben, tisztábban és sokkal nyugodtabban. Talán most már én is tudok úgy élni, mint ahogy a nagyanyámat láttam, aki soha nem sietett sehová, mindennek megadta a módját; és meggyőződése volt, hogy a földi javak nem értékek, csak eszközei a világnak. Amikor kiszálltam az autóból, hogy bemenjek a házba és elmondjam a jó hírt a családomnak, arra gondoltam, mennyi minden mentünk keresztül együtt: az Úr, a testem, a

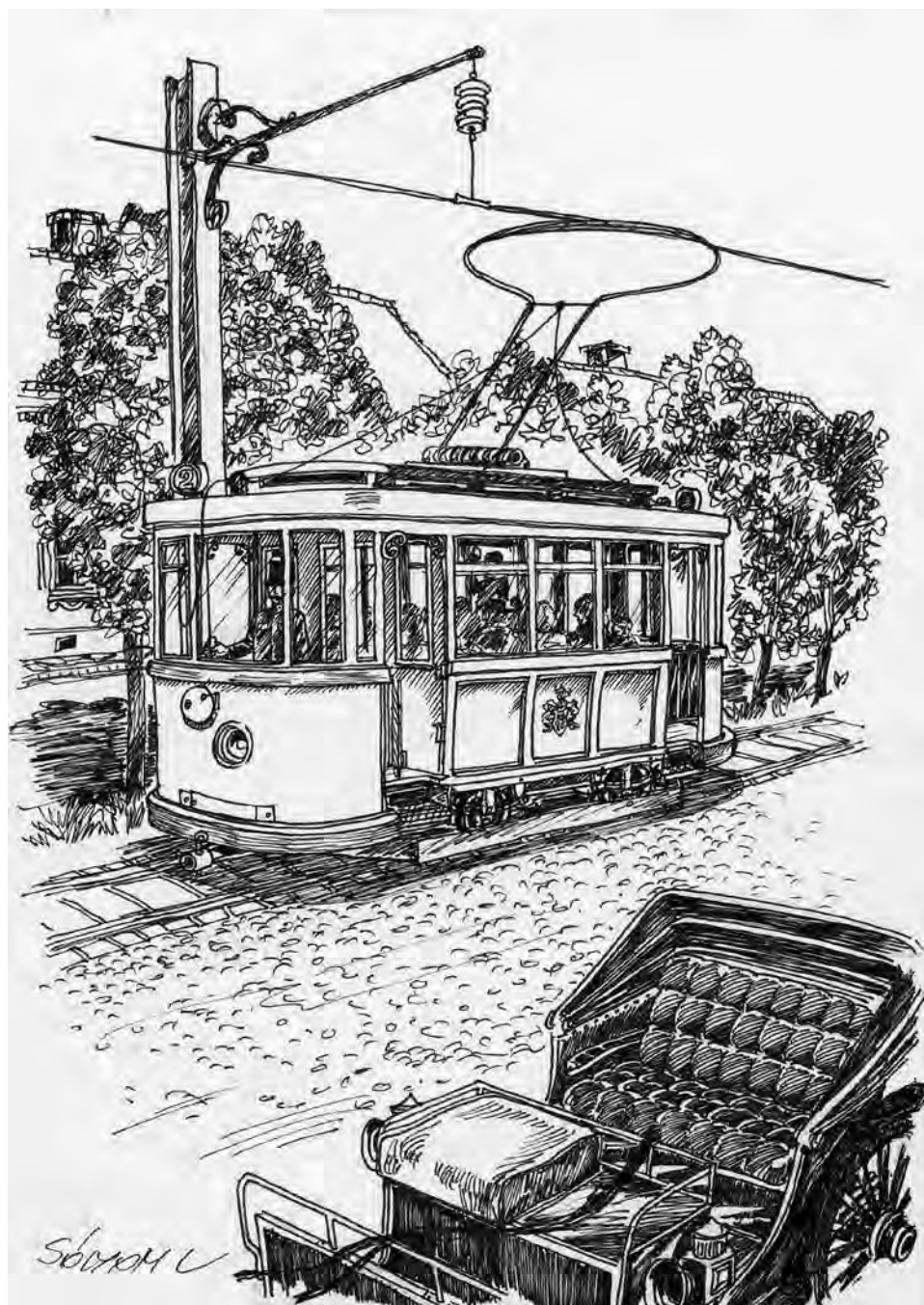
család és én. Elfáradtam ugyan, de a hitem egyetlen pillanatra sem tört meg. A testem megsebződött, mégis megtartott engem akkor is, amikor már én magam sem hittem benne teljesen. A lelkem csendesebb, mélyebb, érzékenyebb lett. A család pedig még jobban megerősödött. Sokszor érzem úgy,

hogy szembe kellett néznem a halállal ahhoz, hogy megértsem, miért élek. És magával az élettel pedig ahhoz, hogy végül önmagam lehessek. A családommal boldogan és felszabadultan ölelkeztünk össze a nappali csendjében, és abban a pillanatban mindannyian ugyanazt éreztük: jó az irány.

NÉVJEGY

BÍRÓ ÉVA (Nagyvárad, 1979) a '90-es években kezdte pályafutását rádiós szerkesztőként-műsorvezetőként, majd a televíziózásban is jelentős tapasztalatot szerzett, később visszatért a rádiózás világába. Néhány éve daganatos megbetegedése miatt háttérbe szorult médiatevékenysége, azóta elkötelezett bloggerként van jelen a közösségi oldalain. 2025-ben megalapította az *Angyalmorzsa* nevű, daganatos betegeket és hozzátartozóikat támogató váradi közösségi csoportot.

László György

Dicsérőének

(Balázs Margitkának)

Magas hegyháton állok,
Magellán-köd csipkebokrában
ég apám, Adroméda jön
sörényes felhőivel, szöttesén
pityereg anyám.
Leszegzett lapály, nagypukétos
kendőkbe fojtott rívás,
híred-lesőn szememen átsuhansz,
új szigeted messzi öröm-hívás.

Csepegőkön villog az arcod,
cseppekből közeledés,
tócsák színpadán égre lépcső
fodrokra hunyor-esés,
ércsapdákban föl-föltápaszkodik
a vérütem, kifutja hágóit
az arcnak, szemboltjain feldúltan
konganak, cseppekben is téged akarnak.

Te vagy a múltban a jövőndő,
alkonyban a homály,
csorbult öröklét-kárörvendő
szüntelen magányhodály,
ámító keresés, a zsinór,
a szablya a bot,
forrás mélyre húzódó tükre,
te gyűjtod a Napot,
Ősöm, utódom sóhaja, közönye,
megvert hite,
Keringő üstlábak bokáznak, fröccsen a cibre,
táncol a hadaró, vetöllő, kormos a csipke,
pártában maradt leányok hírhozó menete,

csörge piritiók, kezükben zsírozó penete,
körbejár, körbezár bagazia-kordon,
verőfényfodrá rojtok a vendégbojton.

Érted süllyed forrás mélyebbre
üdíteni kortyát,
bosszantódtól pirulnak szebbre
égen gördülő torták,
almák héja levedlik
düllesztik hasukat,
bojókák karéja kitetszik,
kelletik magukat,
kulcsok gyúlnak odafenn,
kürtöl a jégzuhogás,
sarkantyúk zsinóros tüze
dobbantó földindulás,
barna gyertyák lángfátyla alól
csepeg a vér,
éhbűvölő térdkalácsokkal
pöröl a dér.

Holdapály sánca,
pillék kévetánca
becsukó-kinyitó,
nyoszolyó-nyoszolyó
lányokat kórságba bódító,
hárászinged nyalkabimbóin
darazsas foglalatok,
bújkád vállfűit
(Éjféli dúdba kezdés
fenni virradt hajnalodás,
vércsapó-éledező
emberré alakulás,
üvegesedő szemű
kacagó-zokogó,
csatlós hely
enyhet adó.)

Te vagy a penge-csente
virgács a panaszfalon,
kisikló naplemente,
ücsörgő szeplővadon,
kardos harapó bánat
főkötős palástoló,

lidó virág-kanóc
bálványon rostokoló
térdeplő címer,
köldök-zivatar üsző,
caplató árnyak zsákjait
belém tömő,
a bútor, ami vár:
nyújtóztató-kitáró,
padmalyas deszkaszár,
búhos szemet lezáró.

Kiszédült kapu szárnya
papos szepegők előtt,
elhúrbolt satu-párna
álmatlansághoz ütött
telisdéd hullás kedve
minden moccanás Óhaja,
buborék kikericse,
dúdoló cicomatöbblet,
gyónó kedve ecsetnek,
boldogságtól hevülő ötlet,
csecsebecse árva köveknek.
Féktelen háló, vulkánba
csőrös hamu, kráter-dagály,
ormokra málló záruló keblű
kapu.

Tükrök partjához ver a csend,
s lent, fent bent bomló a rend,
zászlók álarca büntet
történelemmel zsarol,
átkok párharca szüntet:
halállal alkudozol.

Te vagy az utak sora
ürülő falvakon át,
te adsz a kérges porra,
mezőkre pehelysubát,
furcsa jelekből szeded elő
a rügyes tavaszt,
homlok szivárványt:
lábra kél a közömbös
csiger-paraszt,
a bamba civódó, játékos

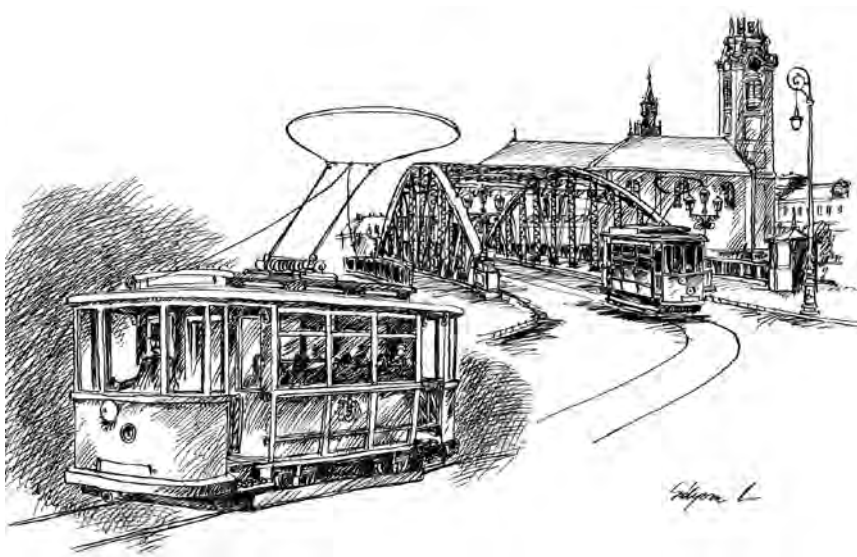
gügye öreg,
magasra tartja nyakát,
hódolat nem üli meg.
álmodják távoli
szárgászó moszatok,
murkok karói totyognak,
leheletedtől bokrosodnak,
sürgölődnek kürtöskalácsok,
csengő órák, kelő kovászok,
guzsalyos fürtös szalagok
rejtik a lámpa taréját,
ujjbegyek bimbói tapadnak,
tenyeredből cipók fakadnak,
kimeredt szemű bubák,
lesnek az üveg alól,
(tiltó törvények csendje
szigorú vétket csahol),
veszett hínárok fenekén
átoson túlvilági fény,
szökőkutak gyöngylóriája
alápereg, csillagcsigák
nyakékként forognak tovább,
nirvána rejtelmek, keservek,
condrás sajtások, győzedelmek,
minden mi örökös, nehéz:
kiégett ujjongás, merés,
felforr búbánat, siralom
újra gyúl vigadalom,
lobbannak nyerők, vesztesek,
kedvetlenségben kedvesek,
dulándlék, csillámpózós leplek,
felpántlikázott lájbis keblek
csoszognak, járnak piculást,
szorongva ropnak folytatást:
ne legyen keresztútnál vége.
húzatlan konduló harang,
tusakvó múlás nedve,
hányó tükre hobbant időnek.

Fürge patakok,
vérrög-lakatok,
órák, befagyott cipők,
eső-sörétek, sajtásos rétek,
ormok mélységbe vivők,

elvérző kabalák, tusakodó világ,
játsszatok örömet neki.
Siessetek!

Jó szemet nyissál,
ha értem jönnek,
megunt csomagot
szívedhez löknek,
ecetet cseppents nyelvemre,
szentségtörésként
csempész kebledre,
Szüretét lángos ízednek
hóval lepi be a tél,
hóval lepi be tél.

LÁSZLÓ GYÖRGY (1946, Türe, Kolozs m.) költő, író, műfordító. Számos esszé, cikket, riportot, novellát, kisregényt, drámát közölt és közöl napjainkban is. Könyvei csak a rendszerváltozás után jelenhettek meg. Jelenleg a *Honvilág* irodalmi folyóirat főszerkesztője. Verseskötetei: *Jövő-bűvölő*, *Az Ige felmutat*, *Istennel táncoló*. Filmregénytrilógiája: *Sikoly a Vércsekő alatt*.

A várakozás időtartamai

Majoros Enikő

ESSZÉ

Az idő, mint fogalom, a létezés időtartamai kifolynak a kezeink közül. A megtapasztalt most mindig az adott pillanatban van jelen. A valóság változásainak az érzéseit csak megélni vagyunk képesek.

Az egyetemi évek során, ha szerettem volna meglátogatni a húgomat, akkor Marosvásárhelyig kellett utaznom. A diákévek a minimális anyagi adottságok függvényében teltek. Ezért a látogatás kizárólagosan csak személyvonattal történhetett. Ami esti és éjjeli utazást jelentett Kocsárdig, ahonnan hajnalban indult az újabb csatlakozás Marosvásárhelyig.

Az indulás napján kora reggel óta a kis konyhánkban sütöttem a zsömlét, a káposztával és lekvárral töltött kelesztett palacsintát, mindazt, amit házilag, olcsón elő tudtam állítani a testvérem számára. Este már fáradtan érkeztem a nagyváradi vonatlomásra, ahonnan éjjel három óráig vonatoztam Kocsárdig. Ez volt az első marosvásárhelyi látogatásom, ezért nagyon odafigyeltem minden apró részletre.

A 2000-es évek elején a kocsárdi állomásra érkezni egy igazi időutazást jelentett. Nyomor, mély szegénység uralt mindent az éjjeli peronon. Fogyatékos, komoly végtagsérüléssel élő ember kéregetett. Akkor, amikor mások az igazak álmát aludták, ez az

állomás lelkiismeretet nem kímélve megmutatta a nyomor többszintes jelenlétét. Szegény emberek várták a vonatcsatlakozást, aki nem kéregetett vagy motyogott fennhangon, az üres, kiégett tekintettel várta a hajnalt. Nem tudtam, ki merre tartott. Volt, aki vélhetően munkába igyekezett, de minden olyan volt, mintha az idő elhagyta volna rég ezt a vidéket, az összes modern hozadékaival és a jövő jobb ígéreteivel. Talán még Dsida Jenő lelke is itt maradt ezen az állomáson, ahol a Nagycsütörtök képei elevenen tolakodtak az emlékeinkbe. Igen, ez a mély vers bevésődött a váróterem falai, a peron eldugott rései közé. A Megváltó is könyörgött ezekért az elhagyott emberekért, akik mintha időtlenül, a helyzetükkel megbékélve csak egy újabb vonatcsatlakozásra várnának.

Az én személyvonatom csak hat órákor volt Marosvásárhelyen. Fáradt voltam, a tegnapi aktív munka után, a szüntelen éberség állapota, amit magamra erőltettem, percről percre már nehezen volt fenntartható. A váróteremben enyhe meleg volt, így november elején, ahová bezsúfolódtak a várakozó utasok. Én is közöttük időztem, és próbáltam fenntartani az ébrenlétet. Néztam a kis karórát, számoltam a percek, mennyi van még a vonat indulásáig. Jó lett volna

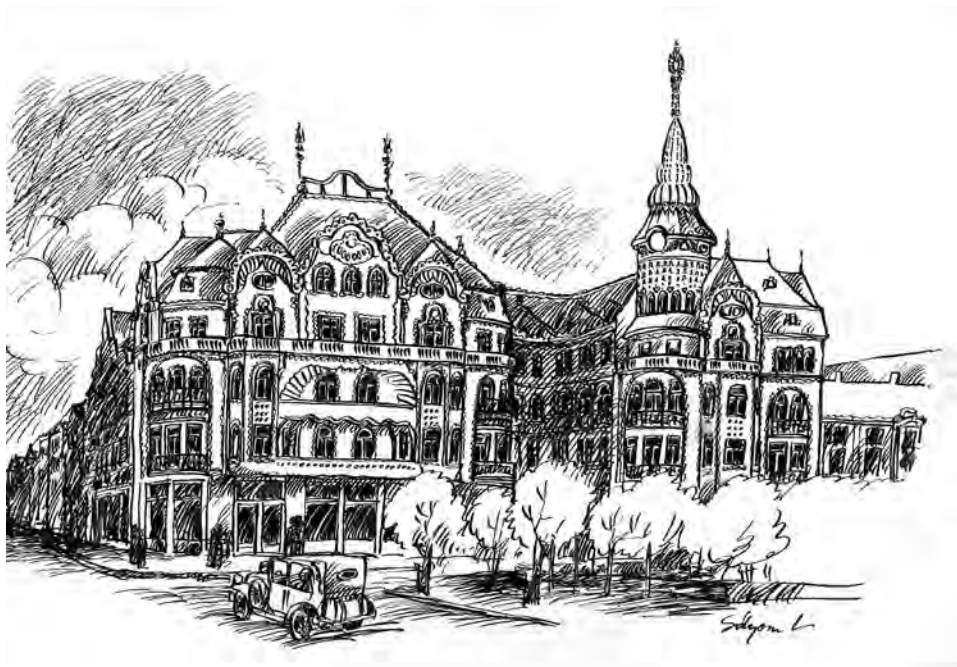
aludni egy kicsit, de ez most tilos volt! Ébren kellett tartanom magam, már bíztam a sikerben, csak egy fél óra és hat óra lesz. Csak húsz perc... így várakoztam bizakodva.

A vonatállomás moraja egyre élénkebb volt, aminek örültem is, mert így könnyebb volt várakozni. Majd egyszer csak furcsa dolog történt, álomból ébredtem, úgy tűnt, egy percre elaludtam. Az ébredés rémülettel töltött el, az egész váróterem kiürült, az emberek mind eltűntek. Kétségbeesve kapkodtam a dolgaim felé, szerencsére megvoltak. Majd gyorsan kirohantam a peronra, az is üres volt. Nem fért a fejembe, hogy tudtam így elaludni, néztem az órát, öt perce mehetett el a vonat. Csalódottan, értetlenül álltam önmagam előtt, egész éjjel kibírtam és az utolsó tíz percben feladtam.

Számoltam, hány percet aludtam, de már felesleges volt. Az viszont megfoghatatlan számomra még ma is, hogy az a sok várakozó ember hogyan tudott észrevétlenül kimenni a teremből.

Nem tudom, milyen lehetett a próféták ébredése, akik ugyanúgy elaludtak és szenvedni hagyták a Megváltót a Getszemáni-kertben. Én is cserben hagytam önmagam, az egész élethelyzetet. Aludtam, akárcsak Péter, János, Máté, Jakab és mindenki, aki megtehetette.

A menetrend viszont segített: egy óra múlva újabb személyvonat indult Marosvásárhelyre. Reménykedek, habár mobiltelefonom nincsen, ez akkor még nem olyan elterjedt, hogy mindenkinek legyen. Én, aki meg voltam győződve arról, hogy boldogulok ma-

roktelefon nélkül is a nagyvilágban, most semmire sem vágytam volna jobban, mint hogy a húgommal beszélhessek.

Mi lesz, ha nem fog megvárni? Nem voltam még nála sohasem, nem tudtam, hogy hol vannak a bentlakások, a várost egyáltalán nem ismertem. Kétségbe estem: Mit tegyek? Eljöttem idáig, és most mi lesz? Eldöntöttem, csak a húgom intuíciójában bízhatok, hogy várni fog rám még egy órát. Az álmoság érzete végleg eltűnt, a fáradtságot nem éreztem, egyre csak járt az agyam: Mit tudok csinálni, ha a testvérem nem vár meg?

Egy pár percnél tűnt már csak, és jött a vonat, indulhattam a beláthatatlan felé. Nem értettem ezt az egész helyzetet, hogy lehettem olyan fáradt, hogy nem észleltem semmit abból,

ami mellettem történt. Nem tudtam felfogni!

Megérkezett a vonat, és a húgom természetes mosolya megnyugtató. Megkönnyebbülve meséltem neki a történeteket, és örültem, hogy ilyen megértő, értelmes, intuitív testvérem van. Ő meg csak nevetve mondta: – Gondoltam, hogy történhetett valami! Veled mindig történik valami...

Ma már csak nevetünk ezen a történeten!

Az idő kifolyik a kezünk közül, akár hogy próbáljuk uralni, avagy legyőzni azt, nem sikerülhet. Minél inkább szeretnénk befolyásolni a pillanatok erejét, annál inkább vallhatunk kudarcot. Az életünk útjai sokszor percek múlhatnak. De ez a történet legalább jól végződött.

Repkő Tőke Ágnes

Félemelet

Azt hittem,
a holocén és Róma,
a sziklák és a folyó,
a madarak és a magvak,
a házfal és a járda,
a lépcső és a korlát.

A rozsdabarna épület
félemeletén láttam meg
az elkövetett aránytalanságot,
ezt a hályogot,
ezt a konok bizalmat a demokráciában,
mennyire naiv.

Ígéret

Ha megszeretlek,
boríthatod a lelkem,
addigra meztelent,
jóba, rosszba.

Kizárólag jóba,
azt hiszem, nem lehet,
csak rosszba talán igen,
de az egy másik vers.

Arra tanítottak,
ne merjünk mondani sokat,
azt is hidegen, de
azért is beszélek.

Tehát
ha megszeretlek,
hol szeretetből,
hol félelemből,
hol unalomból,
hol tehetetlenségből,

tedd,
amit tudsz, amit lehet,
akárha imádkoznál,

és bárhogyan alakul,
én élni fogok majd,
és fény és sár.

Kékülő

Szükségtelen volt
használnunk
a múzeum ízlésesen
felújított mosdóját.

A homokkal benőtt dombon
álló költöző madarak,
a három gólya a falon
stabilan különböző.

A fény forrása változó,
a viharfelhők
mozdulatlan szobrok,
a távolban a zöld
erőnek erejével kékül.

A domb alján egy részeg
mester álmát a gólyák
óvatosan őrzik,
mi sem ébresztjük fel.

Fényképezhetetlen
hőség a teremben,
alig hihető melankólia,
nem vihetjük magunkkal,
de itt vagyunk.

NÉVJEGY

REPKŐ TŐKE ÁGNES (1978, Nagyvárád) költő, szerkesztő. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar–kommunikáció szakán, majd a Partiumi Keresztény Egyetem bölcsészkarán végzett. Jelenleg Nagyvárádon él, kiadványszerkesztőként dolgozik. Versei és prózái megjelentek többek között a *Látó*, a *Helikon*, a *Tiszatáj*, az *Irodalmi Jelen*, a *KULter*, a *Várád*, a *SZIFOnline*, a *Palócföld* és a *Híd* folyóiratban. Első verseskötete *Ide vonatkozó szabályok* címmel a Napkút Kiadó gondozásában a 2026-os budapesti 97. Ünnepi Könyvhétre jelent meg.

A vonalak tovább élnek...

Tóth Hajnal

KRÓNIKA

Sólyom Lajos alkotásaiból nyílt retrospektív tárlat májusban a nagyváradai Partiumi Színházi Gyűjtemény kiállítótermében, a Festum Varadinum keretében.

A 2024-ben elhunyt Sólyom Lajos a 20. századi váradai sajtó meghatározó grafikusa, szerkesztője és tördelője volt. Munkái évtizedeken át jelentek meg a helyi újságok, könyvek, folyóiratok hasábjain, többek között az akkori *Bihari Napló* napilap és a *Kelet-Nyugat* irodalmi és kulturális folyóirat oldalain, városrészleteket, tájképeket és személyiségek portréit megörökítve. Az 1935-ben született alkotó életművének egyik legfontosabb ihletforrása Nagyvárad volt: grafikáin a város ismert és már eltűnt épületei, részletei is megelevenednek. A sajtóban és önálló kötetben megjelent rajzai mellett ezúttal kevésbé ismert miniatúráiból, ex libriseiből, tollrajzaiból látható válogatás, amely augusztusig megtekinthető a Pavel utcai színészmúzeumban.

A vernisszáson Voiticsek Ilona nyomdász, könyvkiadó a Sólyom család régi barátjaként méltatta Sólyom Lajos munkásságát, kiemelve Várad iránti határtalan szeretetét. A rendezvényre sokan eljöttek, zömmel olyanok, akiknek még volt szerencsájük személyesen ismerni az alkotót. A

tárlatnyitóra érkezett Tatabányáról Sólyom Lajos hitvese, Sólyom Ilona, aki elhozta magával érdekességképpen a legelső, 1992-es Varadinum kiadványt. A szép kivitelezésű füzetcske, mely tisztelgés Szent László előtt, borítólapja és grafikai tervezése Sólyom Lajos munkáját dicséri. A kiadványt dr. Indig Ottó és Mihálka Zoltán szerkesztette. Sólyom Ilona örömmel fogadta kérésemet, és adta jóváhagyását arra, hogy júniusi lapszámunkat Sólyom Lajos grafikáival, tollrajzaival illusztráljuk. Hozzáfűzte: férje nagy-nagy szeretettel rajzolta ezeket a képeket.

A toll megpihent, de a vonalak tovább élnek... Ez a címe a retrospektív kiállításnak. Találó és sokatmondó cím ez. Ahogy a csodaszép képeket, a miniatúrákat és ex libriseket szemléltem, egy másik cím jutott eszembe, egy Villon-versé: *Apró képek balladája*. Nos, ezek az apró képek rengeteget tudnak mesélni az egykori Váradról, régi épületekről, kacsaringós utcákról, hajdani hangulatokról. Voiticsek Ilona is találon, lélekhez szólón fogalmazta meg érzéseit, gondolatait, egyebek mellett ekként: „Amikor Sólyom Lajos grafikusművészre gondolok, ezzel igazolom a 'halhatatlanságát': a vonalak tovább élnek. Életrajzát ő maga rajzolta meg pályafutása során. Nagyvárad volt az élete, és ezt rajzolta meg.”

A vonalnak lelke van

Emlékezés Sólyom Lajosra

Voiticsek Ilona

IN MEMORIAM

Az elmúlással szembesülni – ahogy az időnk telik – egyre gyakoribb feladat. A megfoghatatlanban kapaszkodót keresünk, mert az elválás nehéz. Igazoljuk – talán csak önmagunknak –, hogy még maradt itt valami az eltávozottból. Amikor Sólyom Lajos grafikusművészre (1935–2024) gondolok, ezzel igazolom a „halhatatlanságát”: a vonalak tovább élnek. Életrajzát ő maga rajzolta meg pályafutása során. Nagyvárad volt az élete és ezt rajzolta meg.

Sólyom Lajos Bukarestben született 1935-ben. 1960-tól a *Fáklya* című napilap tördelőszerkesztője, grafikusa, rovatvezetője és szerkesztőségi titkára volt. 1970-ben jelent meg a lap időszaki mellékleteként a *Bihari Napló*, amely szintén az ő tervezőgrafikusi munkáját dicséri.

1990-ben egyik alapítója volt a Bihari Napló Kiadóvállalatnak. Nyugdíjazásáig (1995) itt és az *Erdélyi Napló* kiadójánál a reklámosztályt vezette. A kilencvenes években a nagyváradi Ady Endre Sajtókollégiumban tipográfiát tanított a fiatal nemzedéknek.

Sólyom Lajos

Lap- és könyvtervezői munkásságát őrzik a *Bihari Napló*, a *BN Direct* (a *Bihari Napló* román nyelvű melléklete), a *Harangszó*, a *Margaréta*, a *PR Herald* (magyarországi havilap), a *Referenciák Lapja* (magyarországi szaklap) hasábjai. Borító- és kötetstáblatervet készített Vofkori György *Székelyudvarhely – várostörténet képekben* (1998), valamint a *Csíkszereda és Csíksomlyó képes története* (2007) című kötetekhez.

A Nagyváradi Premontrei Öregdiákok Egyesületének több évtizeden át aktív tagja volt. Évente megajándékozta a tagságot az általa készített naptárakkal, és részt vett az egyesület kiadványainak grafikai szerkesztésében, például: Emőd Tamás *Ez a város* (2008); *Jeles egykori premontrei diákok* (2008). Implon Irén újságíró Váradról szóló jegyzetei mellett élni kezdtek a vonalak és megszülettek a *Váradi tollrajzok*, előbb sorozatként a napilapban, majd kibővíve, önálló kötetként 1993-ban és újrakiadásban 2021-ben. Nagyváradi színészek karikatúráit láthatjuk a *Színházi pódium* című kötetben (2021), amely a Fáklyában megjelent színészportrékból született.

Fekete, fehér, vonal és tónus összhangja

1984 novemberében kiállítása nyílt a Fáklya Galériában. Mottó Román grafikusművész így méltatta a tollrajzokat: „Sólyom Lajos tollrajz-kiállítása a Fáklya Galériában szorgalmat bizonyít a tehetség mellett, pedantériát, szeretetet a műfaj iránt. Érezni lehet, hogy Sólyom Lajos birtokolja az anyagot, amiben gondolkodik és dolgozik, jelen esetben a tollat és a tust. Mi, grafikusok ezt a hangszert szeretjük a legjobban. Fekete, fehér – vérbeli grafikusnak ez a kifejezőeszköze. Fekete, fehér, vonal és tónus. Csodálatos összhang, külön-külön léteznek és természetesen egészítik ki egymást. De most mégiscsak a vonalról kell beszélni. Sólyom Lajosnál a vonalnak lelke van, nem csak mozaik-összetevője a képnek. Értelmesen rajta ül a formán, megkontúrozza a tárgyakat, a látomást. Vonalai érzéke-

nyen, leheletszerűen illeszkednek be az egészbe, rezgésük van, ritmusszerűen táncolnak. Másképp reagálnak, remegnek az égnél, a fáknál, a bokrokon, az épületek homlokzatán. Tollal levegőt tud varázsolni a fénybe és árnyékba. Aki ezt a műfajt művelte, tudja, miről van szó. Mikor megnéztem a kiállított rajzokat, akarva, nem akarva az jutott eszembe, hogy mindegyiket rézkarcba kellene áttenni, mert így válna igazi közkinccsé. (...) Külön érdemük a kiállított tollrajzoknak, hogy szülővárosunkat, Nagyváradot ábrázolják, Nagyvárad régi és jelenkori arculatát. Itt megtalálhatjuk az architektúra minden szépségét. A paraszti barokktól kezdve az olasz reneszánszig és a ma olyan sokat említett és átértékelt szecesszióig. Ezeket látjuk Sólyom lapjain, nosztalgikus leíró költeményeiben, utcák és homlokzatok múltra emlékeztető élményeivel. Szinte érezzük a falak mögött azt a művelt iparosembert, aki ismerte mesterségét, aki megteremtette ezeket a homlokzatokat, kiírva a kornak becsületes hangulatát, igényét az élettel szemben. Sólyom rajzain érződik a visszatekintés, megörökítése mindannak, ami szép és maradandó kell hogy legyen.

Menteni mindent, ami szép volt

És most egy másik kifejezési formáról. Adva van a lapnak egy tehetséges újságíró, Implon Irén, aki ugyanúgy gondolkodik: meg kell menteni mindent, ami szép volt, ami minket, ami jelenlétünket hirdeti, és azt egy nagyon szép, esztétikus formában átadni unokáinknak. Erről van itt szó: Implom írásai – Sólyom rajzai így egé-

Fotó: Vilidár István

A Fáklya Galériában megtartott 1984-es vernisszázson: középpütt a méltató Mottl Román, mellette az alkotó, Sólyom Lajos

szek, egységesek, kiegészítik egymást, mert tiszta, becsületes szándékkal jönnek létre. A *Várad* tollrajzokat, a *Fáklya* vasárnapi rovatának e sorozatát kár volna abbahagyni, folytatni kell, mert igényes és mert igénylik.”

1988 februárjában egy ex libris tárlaton (a Könyvészeti-Könyvbaráti és Ex Libris Szakköre *Írók, művek és szereplők a román irodalomban* témakörben írt ki alkotóversenyt ex librisekre) Horváth Imre könyvjegyével Sólyom Lajos második díjat nyert.

„A nagyváradai Képzőművészeti Galéria tudomásom szerint első alkalommal ad otthont önálló ex libris kiállításnak. (...) Több mint húsz tárlóban az ex libriseket könyvekkel együtt állították ki, mely esetekben az ex libris konkrétan kapcsolódik író, költő személyéhez vagy annak egyik művéhez, a műben bemutatott szereplőhöz,

de tulajdonjogot is jelöl. Ez utóbbit azért is hangsúlyozom, mert a jelenlegi ex libris mozgalomban a »munka« önállósodása kezd érvényesülni. Az alkotók megkedvelték a kisméretű grafikai remekléseket, munkáikat már legtöbbször nem a könyvtulajdonos megrendelésére készítik. Az ex libris így lényegében már nem könyvjegy. (...)» (F. I., *Fáklya*, 1988. február 5.)

Sólyom Lajos újságíró kollégáinak meghívására 1988. március 21-én a *Brassói Lapok*nál nyílt kiállítása a tollrajzokból. „Sólyom Lajos tollrajzai diszkrét nosztalgiával és cívus büszkeséggel vallanak a mai Körös-parti város történelmi emlékeiről, egy sokszínű, sokarcú, öntudatos és gazdag város utolsó félszázadáról...” – olvasuk Krajnik-Nagy Károly méltatását *Várad vonzásában* címmel a *Brassói Lapok*ban.

A könyvjegy-kiállításról és Sólyom Lajos grafikusművész munkásságáról Szekernyés János ekként írt *A Hét* 1988. december 8-i számában: „A mindennapok művészete. Sólyom Lajos nagyváradi művész példás igyekezettel és felelősségérzettel műveli immár hosszú évek óta a sajtógrafikát. Csaknem három évtizede a megyei napilap, a *Fáklya* műszaki szerkesztője, rajzolója, tipográfusa. Özönnyi címet, illusztrációt, reklámképet, iniciálét, díszléníát, hasábzáró ornamenst rajzolt a lepergett esztendőik során, s valahányszor csak kell, vagy belső készletéből szükségét érzi, a közírói tollat is kézbe veszi. A betűk buzgó, elfogult szerelmesének vallja magát. A műveltséget továbbadó írott jegyet az emberiség egyik legnagyobb találmányának tartja, és fontosnak érzi a betűk míves-ségét. Élete nagy fájdalmának tartja, hogy nem képezhette magát hivatásos könyvművésszé. (...) Tizennégy karakterisztikus alkotásával, az újdonság erejével ható papírmetszetével vett részt a tavalyi nagyváradi könyvjegy-kiállításon, amelyen a Horváth Imre számára készített ex librisét a tárlat második díjával tüntették ki. Átütő sikert aratott a művek kivitelezési, sokszorosítási technikája is: a papírmetszést napjainkban csak kevés grafikus ismeri és használja. Sólyom Lajos rajzait vastag, krétázott s különféle anyagokkal kezelt kartonra viszi át, az elkészült »dúcról« nagyon sok – akár ötezer – másolat is levonható. A rézhez, a fához vagy a linóleumhoz viszonyítva sok előnye van az eljárás-nak: lényegesen könnyebb a metszés, az ejtett hibák helyben korrigálhatók. Készen is kapható, de bizonyos kötıanyagok segítségével házilag is

előállítható metszésre alkalmas papír, amelynek megfelelő keménységűnek, ugyanakkor mégis metszhetőnek kell lennie. Sokszor saját kezűleg készíti el a könyvjegyei, nagyobb méretű rajzai sokszorosítására szolgáló lemezt is.

Az újság hasábjain megjelent frissebb munkái közül művészileg a leg-sikerültebbeknek átfogó sorozatait tartja. A közelmúltban például a fákról írt és rajzolt kiadós ciklust, amelyben bemutatta a tájainkon honos különféle fafajtákat, s egyúttal beszédes jelképeket teremtett: a gyökerek makacs elszántságáról, az erdők mintaszerű közösségéről, a lombok testvéri összefonódásáról, az ágak fényre kapaszkodásáról, a föld megtartó erejéről is vallott. A találó versidézetekkel indított, lírai hangvételű írásokhoz erőteljes vonalakból és foltokból szerkesztett rajzokat társított. Szándékában áll rajzsorozata legjobb darabjainak metszetekké való átdolgozása. Ciklust tervez a kövekről is. Sólyom Lajos a szenvedélyes természetjárók sorába tartozik: nyitott szemmel járja a hegyeket, erdőket. Szorgalmasan gyűjti a különösebb színű és formájú kavic-sokat, ásványdarabokat, gyökereket és faágakat. A fantáziáját megmozgató tárgyak társaságában él és dolgozik. Ugyanakkor határtalan szeretettel zengi szülővárosa, Nagyvárad páratlan szépségeinek, múltjának és jelenének dicséretét is. Csaknem ötszáz rajzot készített kolléganőjének, Implon Irénnek a jellegzetes barokk és szecessziós épületeket, kacs Karin-gós macskaköves utcákat bemutató vallomásos riportsorozatához. (...) A riporternő és a rajzoló érzékeny tollát tehát bizonyos fokig dokumentarista krónikások felelősségérzete és szen-

vedélye meg az értékmentők józan nosztalgiája vezette. Tervezett újabb sorozatukban az Ady által látogatott nagyváradi házakat kívánják közösen bemutatni. Városrajz-füzérének legjavát a Fáklya Galériában, majd a *Brassói Lapok* helyiségeiben állította ki Sólyom Lajos, aki id. Mottl Romántól s a festőművész Macalik Alfrédtól sajátította el a grafikus mesterség alapfogásait. Metszetein, tollrajzain főleg szeretett szülővárosa tereit, csöndes utcáit, meghitt sarkait, virágdíszes parkjait s jellegzetes épületeit jeleníti meg. Több tollrajzot s metszetet készített a Körös szomorúfüzek strázsálta partjairól, a barokk palotáról meg az előtte díszelgő magnóliafákról, a hidakról. Hóborítottan rajzolta le a színház előtti teret. Grafikája elkészülte után meglepetten fedezte fel, hogy pár évtizeddel korábban Tibor Ernő ugyanazon szögből s szintén télen festette le a hajdani híres Bémer teret. A különbség szinte csak annyi, hogy a piktúrán még fiákerek s konflisok sorakoznak, Sólyom Lajos metszetén pedig személygépkocsik parkolnak. A tér összképe különben alig változott. Jórészt a körülmények avatták Sólyom Lajost a kisgrafika hivatott művelőjévé. Újságjának könnyen reprodukálható, szerényebb méretű rajzokat, karikatúrákat s illusztrációkat készít, a könyvjegyek pedig rendeltetésükből adódóan követelik meg a miniatürizálást, a tömörítést. Mivel nincs műterme, metszetei, tollrajzai dimenzióit is következetesen vissza kell fognia. Csak addig nyújtózkodhat, ameddig íróasztala lapja ér. Mindenekelőtt az íráshoz, a betűhöz kötődő sajtógrafika szorgos, lelkes és tehetséges szakembere.”

Az Eminescu-centenárium ünnepség részeként 1989. június 13-án a Képzőművészeti Galériában nyitották meg az Eminescu könyv- és ex libris kiállítást, majd a megyei könyvtárban szimpóziumon a nagy román költő emlékének adóztak, alkotói pályáját méltatták. Sólyom Lajos Eminescu-sorozata díjazott lett. 1991. november 13-án Berettyóújfaluban a Szabó Pál Kollégium kiállítótermében nyílt meg a helybeli Nemes Sándor szobrász és Sólyom Lajos grafikus közös tárlata. 2004-ben a Sólyom család Tatabányára költözött.

Megörökitette szeretett városa múltó éveit

Az alkotómunka folytatódott, a váradi emlékek tovább éltek. 2019. február 28-án Tatabányán, a Vértess Agorájában nyílt meg Sólyom Lajos *A Pece-parti Párizs* című kiállítása, mely időutazásra hívta a látogatókat: a 35 évvel azelőtti Nagyvárad különlegességeit láttatta a művész szemével. A tárlatnyitón Tóth Enikő művészettörténész, főmuzeológus a következőképpen méltatta a kiállított grafikákat és az alkotóművészt: „35 év alatt összegyűlt grafikai anyagot mutat be Sólyom Lajos most Tatabányán. A grafikus, szerkesztő, publicista Nagyváradról települt át Tatabányára, gondolataiban, érzéseiben és képeiben magával hozva – ahogy ő fogalmaz a sorozat kapcsán – szeretett városa múltó éveit. Az itt látható grafikák Implon Irén tollából származó újság-cikkek, riportok mellé készültek, művészi igényű illusztrációkként jelentek meg a nagyváradi *Fáklya*ban, a *Bihari Napló*ban. A két szerző együtt járta

Váradot, a rajzok a konkrét helyszíneken, valós időben készültek, Lajos a madártávlatból ábrázolt képekhez használt csak fényképet. Akkor kezdték ezt a kitartást, figyelmet és elkötelezettséget igénylő munkát, amikor Várad egyes részei kezdtek gyors ütemben átalakulni vagy akár el is tűnni. Céljuk egyértelmű volt: megörökíteni az utókornak.

Dokumentumnak szánták az írott és rajzolt műveket. A fent említett 50 darab városkép tulajdonképpen a kiállítás törzsanyaga, tussal készült tollrajzok, amelyeknek szépen alakított vonalhálóját esetenként lavírozott tussal, ecsettel „lágýítja”, egészíti ki az alkotó. Az emellett látható másik egység a már Tatabányán készült, körülbelül 250 darabot számláló miniatúra-sorozatból egy tablóra szerkesztett kis válogatás. Ez utóbbiak egy természetet, főként fákat ábrázoló akvarellek. A két kiállítási egység fő közös pontja a megörökítés alapvető szándéka és ténye, amely a megóvni akarással, figyelemfelhívással társul. Az épített és természeti környezet változékony, tudjuk jól: ami a világban létezik, az mind változik, látjuk a dolgok születését, fejlődését, átalakulását, felbomlását, elmúlását, és ha úgy vesszük, ezek mindegyike egyben már a másik is. Amit fejlődésnek érzékelünk, bizonyos szempontból már bomlás, és fordítva, és sosincs megállás, mint ahogy végleges sincs. Megmaradó sincs. Hosszan megőrizhető van, de megmaradó nincs. Az élet, a mindezt tartalmazó élet az, ami nem múlik el. Az ember ennek tudatában, az áramló, erős élet kicsiny részeként mégis kiragadni, megőrizni akar, megállókát kíván meghatározni a valójában meg-

álló nélküli végtelen folyamatban. Itt pl. egy-egy képpel, egy képsorral történik ideiglenes megörökítés, ha szabad ezt az ellentételező szókapcsolatot használnom. Mert úgy vélem, éppen az ily módon történő rögzítés nagyon is alkalmas ennek az alaphelyzetnek a tudatosítására. Mi most itt, ebben a kiállításban Sólýom Lajos megörökítést, megőrzést célzó, dokumentáló és művészi tevékenységéhez kapcsolódva fenntartjuk az általa réges-régen részben elindított, részben folytatott folyamatot. (...) És ez is, mint minden más múltékony, beleoldódik az életbe magába, amelyhez annyit tehetünk hozzá, ami emberi lényegünkéből fakad. Lajos jelen esetben például azt, hogy legjobb meggyőződése szerint nyolcvannégy éves korában is alkotó életet él, figyel, képpé alakít, és lehetőség szerint azokat elének tárja. (...) a nagyváradi városképeket ábrázoló grafikák dokumentációs céllal készültek, és szemmel látható, hogy e célt be is töltötték: megörökítették különféle helyszíneket, sok olyat is, amely azóta már nem látható, mert átalakították, felszámolták stb.

Az ábrázolás módja is kiválóan illeszkedik e célhoz, hiszen áttekinthető, tiszta szerkezetű, határozott kéz által alakított vonalrendszerből szerveződő, visszafogott, sallangmentes, mondhatni, tradicionális, valóságghű képekről beszélünk, amelyek nem nélkülöznek némi didaktikus melléklöngét sem. Ugyanakkor már az a tény, hogy egyedi grafikákról van szó, a dokumentativitás mellett ugyanolyan erővel érvényesülő személyeséget mutat. Hiszen fotó is készülhetett volna a cikk mellé. Vagy fotóról is készülhetett volna rajz. De nem, itt

egy ember a helyszínen hosszabb időt töltve, saját kézzel rögzített, alkotott képpé egy aktuális állapotot. Lehet, hogy a képeken látszólag nincs semmi személyes, de már maga a létrehozás módja is az, és ez a személyes, érzelmi töltet határozottan érezhető a kiállításban. Hozzátenném, hogy Implon Irén cikkei is kifejezetten egyedi hangvétellű írások voltak. E témához kapcsolódva kiemelném a jelenlét erejét, a valós helyszínen, valós idejű létrehozást, amely mindenképpen a szubjektív megközelítés lehetőségét támogatja. Sőt! Az is személyes elhatározás, hogy ők ketten ezt a megörökítő, egyfajta védő tevékenységet folytatni kívánták. Ne feledjük, hogy egyrészt vannak az adott helyszínek, másrészt vannak a művész, az alkotó azokhoz kapcsolódó személyes tapasztalatai, emlékei! Harmincöt év. Ennek az időnek az emberélet hosszát tekintve bizony ereje van.

Harmincöt év alatt készültek, gyűltek ezek a művek, amelyek műalkotásként és dokumentumként egyaránt szemlélendők. Súlyom Lajos tulajdonképpen egyfajta naplót vezetett, mondhatni, vizuális feljegyzéseket készített. E képsort áthatja az ő személyes élete, és az ő személye ez esetben tanúként jelenik meg. Talán ennek köszönhető, hogy ezeket az egyéni megfigyeléseken alapuló, tényszerű képeket áthatja egy finom, lírai hangulat. Éppen csak annyira, hogy ne menjen a rendszerező, áttekintő, keretbe foglaló, összegezni akaró alapjelleg rovására. Megjegyezném, a kiállításnak van egy rejtett része is, amely a naplójelleget erősíti: a hátoldalakon nemcsak címek, hanem hosszabb-rövidebb leírások olvashatók. (...)

Ennek az alapállapotnak a tudata mostanra utólag plusz energiákkal, értelmezési lehetőségekkel tölti fel e képeket, anélkül, hogy összezavarná azok eredeti, tiszta egyszerűségét. Rendkívül tanulságos ennek a helyzetnek a vizsgálata. Nem lehet elégszer hangsúlyozni: az ember és a mű nem szétválasztandó. Mint anzikszok sorakoznak a falakon a képek, egy város, Nagyvárad elmúlt és létező helyszínét őrzik. Lajos egy hatalmas tablót, egy városképet, áttételesen pedig ember- és társadalomképet tár elénk. Holott nem társadalmi eseményeket rögzít, hanem mindenféle utcaképrészletet. Tudjuk jól, hogy a város képe mindig az emberi létezés lenyomata. Hagyományosan a Várost magát mint az emlékezet helyszínét is értelmezik. Terei, épületei, szerkezete az ott élők életéből, tevékenységéből, akaratából azok, amik, és olyanok, amilyenek, hordozzák tehát az ott zajlott, ott zajló élet nyomait. Ez a kiállítás bemutatja Váradot, a várost emberek nélkül. Városháza, Szent László-templom, Szigligeti Színház, a szecessziós paloták, a pálosok által épített templom, az Orsolya-zárda, a híres díszkovács munkák, a püspöki palota, a Kanonok sor, a vár, a Macskadomb, villamos és konflis, polgárházak, a Rhédey-kriptá, a Békedomb, a Körös-parti ház, amelyben Ady lakott, a Madár utcák és még sorolhatnám. És ezeken keresztül, ezekben mégis ábrázolás nélkül is ott vannak az emberek: Szent László király, Janus Pannonius, aki versben is búcsút vett Váradtól, Rhédey főispán és fiatalon elhunyt felesége, továbbá Csokonai Vitéz Mihály, aki az ő temetésén mondott beszédet, majd meghalt, mert ott megfázott és tüdőgyul-

Tárlatnyitó a Tibor Ernő Galériában: Thurzó Sándor József, Sólyom Ilona, Sólyom Lajos és Gavrucza Tibor

ladást kapott. Ady Endre, aki 1899-ben ment Váradra, és aki számára ott dőlt el, hogy nem jogász, hivatalnok lesz, hanem az újságírás és irodalom lesz lételeme, és akitől a »Pece-parti Párizs« szóhasználat származik. És ott van e képekben a Görbe utcán szánkózó gyermek Sólyom Lajos. És a váradi utcákat, tereket az azóta elhunyt Implon Irénnel együtt járó, itt kiállított rajzokat készítő, felnőtt Sólyom Lajos. (...) az alkotó őrizni kíván még egy nagyon fontos dolgot. Őrizni próbálja Nagyvárad, azon keresztül pedig a világ otthon jellegét. És ez mélyen érinti az embert. Oly sokféle hely nyer időről időre jelentőséget az életünkben. Ezen belül az otthon a valóság egyik legfontosabb része. Egyrészt egy konkrét hely, másrészt egy olyan tér, amelyben legfontosabb élettévékenységeink, kapcsolataink

realizálódnak. Lajos és felesége, Iluka számára az itthon már Tatabánya, de az otthon továbbra is Nagyvárad. Most Tatabányán épült fel egy kiállítás képeiben Várad. E képek alkotója tíz éve nem járt egykori városában. Ma, ha e folyosón sétál, a váradi utcákon sétál. Az önmaga által alkotott Váradon sétál. A múltban, annak különféle periódusaiban és a jelenben egyszerre jár. És mi vele sétálhatunk. Ez a kiállítás többek között felveti az otthon, a világ különféle helyein és a világban magában otthon levés gondolatát, valamint az önmagunk által alkotott otthonunk ideáját. A világ és benne mi magunk folyton alakuló viszonyrendszerek részei vagyunk. A világ és benne egy város és benne mi magunk kapcsolódunk, szétválunk, épülünk, pusztulunk. Számomra elsősorban erről szól ez a kiállítás.”

A grafikák mellett *Fától fáig* címmel látható volt egy különleges alkotás, amelyen huszonhat miniatűr faábrázolás szerepelt. Kis képeken évszakként és különböző fejlődési időszakban láthatjuk ezen alkotásokon az életet adó óriásokat. A művész kis piros szegélyekkel jelenítette meg az emberi gondatlanságból, természeti katasztrófák miatt elpusztuló fák sorát. Így a csodaszép zöldellő, virágzó, árnyat adó fák mellett a tűzben égő erdő, a fagytól töredező ágak is láthatók.

Ezután *A Pece-parti Párizs* című kiállítás anyaga hazatért. 2019. május 24-én a nagyvárad Tibor Ernő Galériában állították ki. A művész és a rajzok több mint tíz év után tértek vissza Váradra. A galéria zsúfolásig megtelt Solyom Lajos váradi barátával, ismerőseivel. Az érdeklődőket Gavrucza Tibor, a galéria akkori művészeti vezetője köszöntötte. Thurzó Sándor József brácsaművész, S. Németh Katalin (Nagyvárad) és Pintér Erika (Tatabánya) szavalata gazdagította a megnyitót. Az alkotó szerint Ady Endre előtt tiszteleg műveivel a költő halálának 100. évfordulóján. A tollrajzok keletkezéséről elmondta, hogy egykori kolléganőjével, Implon Irénnel járták Várad utcáit, vázlatokat készített, főleg azokról

a helyszínekről, amelyek eltűnőben voltak. Elmondása szerint már nem érezte magáénak ezt a várost, annyira megváltozott az utóbbi évtizedben... A kiállítás teljes anyagát Solyom Lajos Váradnak ajándékozta. A Nagyvárad Római Katolikus Püspökség őrzésében van.

Az igényesség mestere

Solyom Lajos művészi pályája felesége, Iluka által teljesezhető. Az ő szeretete, odaadó gondoskodása teremtette meg a körülményeket az alkotói munkához. Nyomdászként, mint mesteremre tekintek rá. A pontosság, precizitás, igényesség mestere volt. A közös munkák szakmailag és emberileg erősítettek, formáltak. Tanúja lehettem, ahogy az ideje telt, a tere szűkült. Miniatúrákat rajzolt megfajthatatlan pontossággal, türelemmel. És ezek az apró vonalak is tovább élnek... Miniatúrái megihlettek, és készült egy minikönyv a *Fáklyában* megjelent, fákról szóló sorozatából. Utolsó rajzainak egyikén a nagyvárad-újvárosi Szent László-templom látható. Ez a rajz ott van sokunk falán, 2024-ben házszenelésükor kaptuk ajándékba.

A vonalak tovább élnek... és az emléked is sokunk szívében!

(FÉNY)KÉPES KRÓNIKA

Vonatablakon át a világ felé

Kerekes István

KULTÚRA

Néhány éve az indiai Varanasziban jártam. Elsősorban az vezérelt oda, hogy megnézzem a rituális fürdést a Gangesz folyóban a novemberi te-

liholdkor, amikor is több százezren zarándokolnak oda. Vagy tizenkét napot töltöttem ott. Persze kóboroltam mindenfelé. Egy európai embernek

NÉVJEGY

KEREKES ISTVÁN (1977, Marosvásárhely) Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal rendelkező magyar fotós. Első magyar fotóművészként és az eddigi legfiatalabbként a kínai Csangsában vette át 2025 szeptemberében a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) *A világ legjobb fotóművésze (Best of the Best)* kitüntetését a 2023-as és 2024-es év eredményei alapján. És amire még nem volt példa a fotóművészet történetében: a 2025-ös esztendőben elért eredményei miatt újból, harmadjára is *A legjobbak legjobbjának* választotta a FIAP. Három egymást követő évben eleddig még soha senki nem nyerte el a rangos *Best of the Best* címet. A díjat augusztusban veszi át Rio de Janeiróban, a FIAP 37. világkongresszusán. 2018 augusztusában átvehette az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. 2021-ben a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. *Yelena* című világrekorder fényképe ez idáig közel 700 díjat nyert el 6 kontinens 62 országában. 2022 novemberében Nagyváradon volt egyéni kiállítása az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. 2025 nyara óta Marosvásárhely díszpolgára. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

ott minden mozzanat, minden lépés érdekes és regénybe illő, sőt sokszor sokkoló. Járkáltam, nézelődtem többek között Varanaszi vasútállomásán, ahol rengeteg ember mászkál, óriási ott is a zsúfoltság, a nyüzsgés. Furcsa volt látnom, hogy a vonatok ablakán nincs üveg, hanem csak rácsok. Sokan úgy szálltak föl a vonatra, hogy a fura vonatablakok rácsai között bújtak be, ott „közlekedtek” a vékonydorgájú emberek, a véznább gyermekek. Mások ezeken a fura ablakokon adogatták be a jószágokat, nyújtottak be a rácsok között csirkét, kisebb malacot,

gyümölcsökkel megrakott kosarakat, ládákat. Gondolom, ezek az emberek piacra, valamilyen vásárra utazhattak. Nem foglalatoskodtak olyan „apróságokkal”, mint a helyjegy, mindenki ült vagy ácsorgott ott, ahol tudott, ahová épp befért. A fotón látható kiskölyök észrevette, hogy fotózom, hogy valami épp történik. Nézett is kicsit huncutul, ugyanakkor meg nagy álmélkodó szemekkel, mert, gondolom, nem sok fotóssal találkozott arrafelé. Aztán elindult a vonat valamerre, s utazott a sokadalom, kit épp merre irányított a sorsa.

Az eljátszott testőr

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Testőrszerepet játszó Színész és – talán – csalfa Színésznő a két főszereplője Molnár Ferenc *A testőr* című darabjának, melynek 2026 májusában, a nagyvárad Transilvania Stúdióban volt a bemutatója. Kettejük csatározásaihoz statisztál három felvonáson át a Mama, a Kritikus, a Szobalány, a Hitelező és a Páholyosnő. A stúdióelőadás hangulata, jelmezei, díszletei az úgynevezett boldog békeidőket idézik, ami nem meglepő, hiszen *A testőrt* 1910-ben mutatták be először. A váradi előadás alkotói olykor kikacsintanak a jelenre is, például Nagyvárad városnegyedeinek vagy a Szigligeti Társulat saját előadásainak említésével.

A testőr habkönnyű vígjáték, a váradi előadás nem is törekszik mélyebb üzenetek megfogalmazására, a célja szó jó értelmében vett szórakoztatás és a gyakran felhangzó nevetés és taps

igazolta: ezt a célt sikeresen elérte a darab. Talán leginkább a színművészek és a hozzájuk kötődő sztereotípiák elé állít görbe tükröt a komédia, hiszen Molnár Ferenc szövege finoman megcsipkedi a szerepálmokat dédelgető, a féltékeny színészeket, a könnyűvérűnek tartott színésznőket. A többiek pedig, a színészek hitelezője és a kritikus, a hallgatózó, titkon az úrba szerelmes szobalány és a megfizetett mama, aki hol a gardedám, hol a cseléd szerepét játssza a színésznő mellett folyamatosan asszisztálnak a főhős és a főhősnő egymással folytatott (szín)játékához.

Hiszen hogyan lenne nevetséges egy féltékeny férj, aki elhatározza: egy testőr szerepét felöltve próbára teszi neje hűségét, és tervébe beavatja a nőbe régóta és reménytelenül szerelmes Kritikust is. A szép Színésznőnek már volt kilenc – vagy tizenegy, attól függ, hogy számoljuk s mi a rágalom és pletyka – szeretője, és mindegyikbe fél évig volt szerelmes. A házasság pedig éppen féléves, a nej Chopint játszik és egy beszélgetés során kiderül: egy testőrré vágyna most. A színész tehát vidéki vendégszereplést szervez magának, majd azt lemondva testőregyenruhába bújva környékezi meg feleségét, bízva saját színészi tehetségében és a félhomályban. Az első személyes találkozást egy más-

Fotók: Vigh László Miklós

napra megbeszélt randevú követi. A Színésznő operába megy Mamával, ott is megjelenik a testőr, vallomást tesz, elcsattan egy csók is. Másnapra randevút beszélnek meg a házaspár otthonába. A páholyban látogatást tesz a Kritikus is, akinek a színész bevallja: legszívesebben megölné a testőrt, akibe szerinte asszonya beleszeretett. A Kritikus rámutat: mivel kettejüknek egy testük, egy életük van, ez lehetetlen. Másnap a férj korábban ér haza a „vidéki vendégszereplésből”, és szembesíteni próbálja feleségét a történetekkel. Mindeközben mindenki hallgatózik, szükség esetén hazudik, a történeteket egy adott pillanatban így összegzi a Színész a Kritikusnak: „Épp most hiszem el neki, hogy nem voltam nála és nem csókoltam meg.” A férj igazát bizonyítandó megjelenik testőregyenruhában is, de még a Hitelező is felismeri, a feleség pedig ráerősít, mondván: komédiát játszott ő is, hiszen felismerte férjét az első

pillanatban. S hogy végül ki mikor mond igazat és mikor hazudik, az döntse el a néző – hiszen a darab közben az is kiderül, hogy a Mama nem a valódi édesanyja a Színésznőnek, és a Kritikus bármikor hazudna az asszony kedvéért.

Szereposztás:

Színész – Hunyadi István

Színésznő – Kocsis Anna

Kritikus – Balogh Attila

Mama – Tóth Tünde

Szobaleány – Szigyártó
Johanna

Hitelező – Kocsis Gyula

Páholyosnő – Miklós Irén

Alkotók:

Rendező: Porogi Dorka

Dramaturg: Zsigó Anna

Díszlet- és jelmeztervező:

Kupás Anna

Zenei szerkesztő: Trabalka
Cecília

Ügyelő: Varkucs Róbert Károly

Súgó: Tentea Katalin

Zarándokok, királyok, költők – Nagyvárad ezer éve

Királyok, királynők és a halál kultúrája (2. rész)

Imre Zoltán

TANULMÁNY

A végső nyugalom városa és a halál mint térformáló erő

A középkori város nem csupán falak, piacok és egyházi intézmények együttese. Ugyanilyen meghatározó az a mód, ahogyan a közösség a halált értelmezi és rituálisan keretbe foglalja. A temetkezés a középkorban nem a periféria eseménye; ezzel szemben a városi tér egyik legfontosabb szervezőelve. A sírhely, a gyászszertartás és az emlékezés intézményei olyan kulturális rendszert alkotnak, amelyben hatalom, szentség és identitás egymásba kapcsolódik. Nagyvárad ebben az összefüggésben sajátos helyet foglal el. A 11–12. századtól királyi nekropoliszként működik, ahol a temetkezés nem pusztán dinasztikus aktus, sokkal inkább városalapító és városformáló gesztus. A szent király sírja a települést emlékezeti térre alakítja. A város középpontja így nem kizárólag adminisztratív vagy gazdasági centrum, hanem a királyi nyughely köré szerveződő szakrális

mag. A vallástörténeti és antropológiai elemzések – például Mircea Eliade szent térfogalma vagy Peter Brown szentkultusz-értelmezése – rámutatnak arra, hogy a szent sír nem csupán emlékeztető funkciót tölt be, egyúttal aktív jelenlétet is hordoz. A szent király teste a közösség számára közvetítő a transzcendens és a történeti valóság között. Ez a jelenlét Váradon kézzelfogható társadalmi és gazdasági következményekkel jár.

A királyi döntés és a politikai teológia

Szent László temetkezési helyének kijelölése tudatos téropolitikai döntésként értelmezhető. A királyi sír a hatalom földrajzi rögzítése. A dinasztikus legitimáció és az uralkodói szentség itt nem elvont eszmeként jelenik meg, hanem konkrét térbeli valósággént. A váradi püspökség megalapítása és a királyi temetkezés összekapcsolódása a Magyar Királyság keleti régiójának konszolidációját szolgálta. A latin és

A székyderzsi templom Szent László falképciklusának részlete

bizánci kereszténység határvidékén fekvő város a királyi sír révén szimbolikus központtá emelkedett. A sír köré szerveződő kultusz – amelyet többek között Klaniczay Gábor elemzett részletesen – zarándoklatokat, liturgikus ünnepeket és csodás hagyományokat hívott életre. A zarándoklat nem egyszerűen vallási cselekmény. Gazdasági élénkülést generál, kézműves- és kereskedőrétegeket mozgat meg, kulturális érintkezéseket hoz létre. A királyi sír így a városi dinamika motorjává válik. A politikai teológia és a mindennapi gazdasági élet egymást erősítő tényezőkként működik.

A királyi test és a gyász dramaturgiája

A középkorban a király teste ketős természetű: halandó, ugyanakkor szentséggel felruházott. A test előkészítése – mosás, balzsamozás, ünnepi öltöztetés – a reprezentáció szerves

része. A ravatalozás nyilvános, bevonja a közösséget a gyász folyamatába, miközben a látvány a hatalom folytonosságát is közvetíti. Jacques Le Goff purgatórium-elmélete segít megérteni a halál átmeneti jellegéről alkotott középkori felfogást. A király halála nem végpont, inkább átlépés egy másik létállapotba. A rítusok ezt az átmenetet teszik értelmezhetővé és közösségileg elfogadhatóvá.

A temetési körmenet kiemelt jelentőségű. Útvonala a város egészét bevonja a rituális cselekvésbe. A harangszó, a zsolozsma, a zászlók és a fáklyák látványa összművészeti hatást eredményez. A város ideiglenesen rituális színpaddá alakul, ahol a közösség a gyász aktusában saját rendjét és jövőjét is megerősíti.

Források és régészeti nyomok

A váradi királyi temetkezések kutatása nem kizárólag narratív forrásokra

épül. Krónikás hagyományok, liturgikus szövegek és régészeti feltárások egyaránt hozzájárulnak a kép rekonstruálásához. A középkori elbeszélések – köztük a magyar krónikakompozíciók – a szent király alakját idealizált formában ábrázolják, ezért forráskritikai megközelítést igényelnek. A régészeti leletek – sírmaradványok, építészeti struktúrák, liturgikus tárgyak – kézzelfogható bizonyítékai annak, hogy a királyi kultusz nem pusztán irodalmi konstrukció. A templomtér átalakításai, az oltárok és mellékkápolnák elhelyezése a szent király sírjához igazodott. A tér szerkezete maga a kultusz fizikai lenyomata.

A liturgikus kódexek és zsolozsmáskönyvek tanúsítják, hogy a királyi ünnep saját propriumokkal rendelkezett. A helyi liturgia a városi identitás hangzó formájává vált, s a zenei és szöveges hagyomány évről évre újra aktualizálta a szent király emlékét.

A gyász hangzó világa

A gregorián dallamok – *Dies irae*, *Libera me*, *In paradisum* – nem csupán teológiai tartalmat közvetítenek; érzelmi struktúrát is létrehoznak. A mély recitációk és ereszkedő dallamvonalak a veszteség súlyát érzékeltetik, az antifonális válaszok pedig a közösségi részvételt erősítik.

A harangszó sajátos akusztikus határt képez a mindennapi és a szakrális idő között. A város lakói a hang révén értesülnek a halálról, és ugyanennek a hangnak a közvetítésével kapcsolódnak be a gyász rítusába. Várad akusztikus topográfiája így a szent király kultuszának állandó emlékeztetőjévé válik.

Szent László hermája, Győr

Liturgia, legenda és lovagi imagináció

A váradi királyi kultusz értelmezése tovább mélyíthető, ha a liturgikus szövegek és a legendairódlom európai összefüggéseit is számításba vesszük. A középkori liturgia nem kizárólag teológiai tanítás közvetítője, egyúttal akusztikus emlékezeti rendszer. A Szent László-ünnep propriumai – antifónák, responzóriumok, himnuszok – saját dallamvilággal rendelkeztek. A felhangzó énekek a szent király alakját nem csupán elbeszélték, inkább zenei formában jelenítették meg.

A gregorián dallamvonalak ereszkedő mozgása a szenvedés és az elmúlás tapasztalatát sűrítette hangba, miközben a melizmatikus kitarások a megdicsőülés örömét közvetítették. A hallgató számára a teológia nem elvont tanrendszerként jelent meg, sokkal inkább érzéki tapasztalatként.

A város lakói évről évre újrahallották a szent király történetét; a liturgia így emlékeztetpolitikai mintaként működött.

A legendák tovább árnyalják ezt a képet. A 12–13. századi László-legenda a királyt a miles Christi (Krisztus katonája) eszményéhez kapcsolja. A kun vitézzel vívott párviadal jelenete nem egyszerű történeti epizód, ezzel szemben mitikus szerkezet: a rend és a káosz, a keresztény világ és a fenyegető külső erő összeecsapása. A király alakja ebben az elbeszélő hagyományban egyszerre harcos és szent, testi ereje kivételes, erkölcsi fegyelme rendíthetetlen. E ponton érdemes tágabb európai horizontot nyitni. A 12. századi lovagi irodalom – különösen az Arthur-mondakör és a Lancelot-ciklus – hasonló antropológiai modellt rajzol ki. A lovag figurája hűséges, fegyel-

mezett, erkölcsileg magas mércéhez igazodó személyiség. Nem állítható bizonyossággal, hogy a Lancelot-alak közvetlenül Szent Lászlóról mintázódott volna, ugyanakkor a párhuzam figyelemre méltó. Mindkét esetben olyan hős jelenik meg, aki testi erejét transzcendens küldetés szolgálatába állítja.

A 12. század Európájában új lovasi-keresztény eszmény formálódik, amelyben a harcos identitás és a spirituális küldetés összeér. A Magyar Királyság ebben a korszakban nem periférikus térség, sokkal inkább dinasztikus és kulturális kapcsolatok hálózatába ágyazott régió. A királyi udvar latin műveltsége, a kereszties hadjáratok ideológiai közege, valamint a királyi szentek kultusza közös nyelvet teremtett Nyugat-Európával. A váradi királyi sír ezért nem csupán

Dies irae – középkori egyházi ének

Libera me, Domine (Szabadíts meg, Uram)

regionális zarándokhely. Egy olyan európai imaginárius tér része, ahol a hatalom, a test és a transzcendencia viszonya újraértelmeződik. A liturgikus ének, a legenda és a lovagi narratíva együtt konstruálja azt az alakot, amely egyszerre történeti személy és archetípus. A szent király figurája így a városi identitás alaprétegévé válik, miközben az európai kulturális diskurzusban is értelmezhető marad.

Női jelenlét és udvari kultúra

A királyi temetkezések reprezentációja nem érthető meg a női jelenlét vizsgálata nélkül. A királynék és hercegnők vallási alapítványai, kolostori kapcsolatai és adományai a hatalom további tereit tárják fel. Szent Piroska (Eiréné) példája jól szemlélteti, miként kapcsolódik össze a magyar királyi hagyomány és a bizánci reprezentáció. A női vallásosság egyszerre személyes és dinasztikus jellegű. A magánáhítat tere és az udvari ünnep nyilvánossága egymást kiegészítő szférákban működik.

A női test és öltözet a társadalmi rang vizuális kifejezése, a selyem, brokát és aranyszál nem pusztá díszítés, inkább hatalmi jel. Az illatok és testápolási gyakorlatok a tisztaság és fegyelem eszményét közvetítik. Az udvari zene és a kolostori énekkultúra a női hangot a városi identitás részévé emeli. A lantkíséretes ének és a női kórusok nem kizárólag esztétikai gyakorlatok, sokszor kulturális átörökítő mechanizmusok is.

Nagyvárad középkori arculata a halál kultúráján keresztül is megragadható. A királyi sír, a liturgikus gyász, a hangzó rítusok és a női reprezentáció együttese komplex kulturális rendszert alkot. A királyi temetkezések révén Várad a szentség és a politikai legitimitás találkozási pontjává válik, a halál itt nem végállapot, sokkal inkább identitásképző erő. A közösség önmagát a szent királyhoz való viszonyán keresztül érti meg; ebben a relációban a város maga is szakrális jelentéssel telítődik.

(Folytatása következik)

Bibliográfia

Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet*. Atlantisz, Budapest.

Bloch, Marc: *A feudális társadalom*. Osiris, Budapest.

Brown, Peter: *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*. University of Chicago Press.

Burke, Peter: *The Historical Anthropology of Early Modern Europe*. Cambridge University Press.

Duby, Georges: *A lovag, a nő és a pap*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

Eliade, Mircea: *A szent és a profán*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

Györffy, György: *Szent László és kora*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Klaniczay, Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban*. Balassi Kiadó, Budapest.

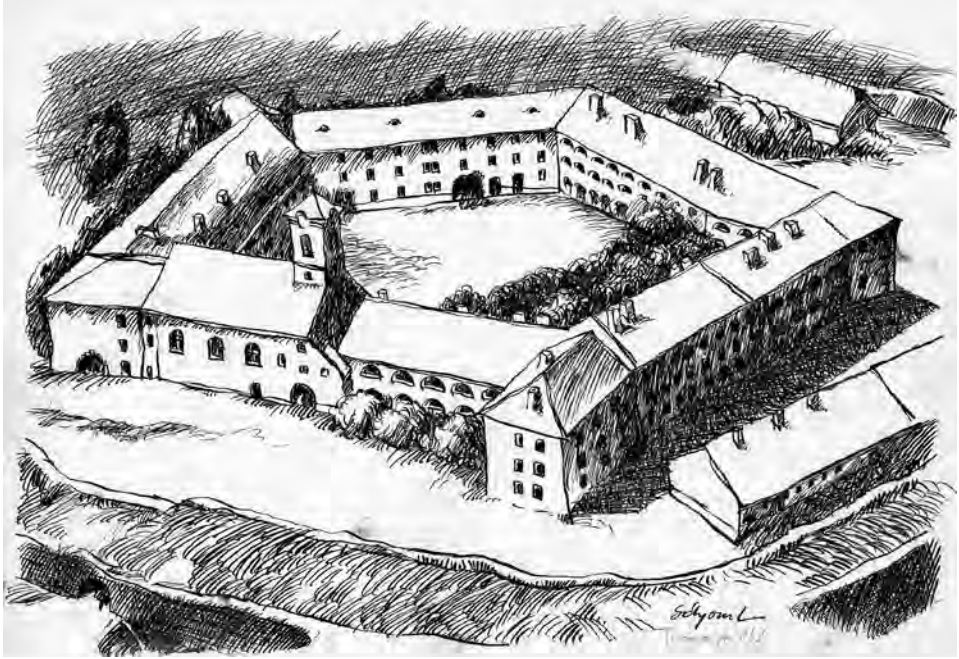
Klaniczay, Gábor: *Holy Rulers and Blessed Princesses: Dynastic Cults in Medieval Central Europe*. Cambridge University Press.

Kosztai, László: *A középkori magyar püspökségek története*. Szegedi Tudományegyetem.
 Le Goff, Jacques: *A purgatórium születése*. Atlantisz, Budapest.
 Le Goff, Jacques: *Az értelmiség a középkorban*. Osiris, Budapest.
 Nora, Pierre (szerk.): *Emlékezet és történelem között: A lieux de mémoire problematikája*. Napvilág Kiadó.
 Southern, R. W.: *Western Society and the Church in the Middle Ages*. Penguin Books.
 Turner, Victor: *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Aldine. Veszprém,
 László (szerk.): *Szent László és kora*. Balassi Kiadó.

NÉVJEGY

IMRE ZOLTÁN kulturális antropológus, interdiszciplináris alkotó, a nagyváradi Ady Endre Emlékmúzeum korábbi vezetője, Nagyváradon született. Tanulmányait a Kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési Egyetemen kezdte, ahol a vizuális kultúra és a kinetikus szobrászat iránti érzékenysége formálódott. Ezt követően a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában szerzett néprajz és kulturális antropológia végzettséget, amely szakmai pályájának szilárd alapját adta. A mozgás, a tér és az emberi történetek találkozásait kutatja. Munkáiban a személyes és a közösségi emlékezet rétegei fonódnak össze, legyen szó irodalmi vagy képzőművészeti alkotásról. Írásai a figyelem, a tapasztalat és a belső mozgások finom rezdüléseit követik.

Száz percnyi Ványa bácsi

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Májusban mutatta be a nagyváradi Regina Maria Színház Iosif Vulcan Társulata Anton Pavlovics Csehov *Ványa bácsi* című darabját. Cristian Ban rendező első alkalommal rendezett a nagyváradi román társulatnál, az előadás színre vitelében Andreea Săndulescu díszlettervező, Cristian Niculescu, a világítástervező és David Constantinescu rendezőasszisztens is közreműködött. Az előadás jelmezei és díszlete korunkat idézik, akárcsak a betétdalok, melyek közül a Morris Albert *Feelings* című számát a szereplők adják elő, de felcsendül F.R. David *Words*, Harry Belafonte *Try to remember* vagy Elvis Presley *The word of you* című dala is. A díszlet statikus, minimális változtatásokkal jelenítik meg a különböző helyszíneket.

Száz perc unalom, száz perc csend, száz perc várakozás, száz perc depresszió... sorolja az előadás elején Ványa bácsi (Petre Ghimbășan). Sorra érkeznek a színre a szereplők, a professzor első házasságából származó lánya, Szonya (Anda Tămășanu), Ilja Iljics (Pavel Sîrghi), Asztrov doktor (Răzvan Vicoveanu) a dajka, Marina Tyimofejevna (Corina Cernea), a professzor fiatal felesége Jelena (Denisa Irina Vlad), végül maga a professzor – Alekszandr Vlagyimirovics

Szerebrjakov (Richard Balint) is megjelenik a színen. Miközben pereg a jól ismert történet, a drámaibb helyzeteket is finom humorral kezeli, a konfliktushelyzeteket ezzel oldja az előadás, de olykor kissé kesernyés a nézők nevetése, hiszen az eltékozolt életeken lehet nevetni ugyan, se a szereplők sorsa önmagunkkal is szembesít.

Az alaphelyzet jól ismert, a birtokra, melyet Ványa és unokahúga, Szonja vezet, hogy anyagilag támogathassák Szonja apját, Szerebrjakov professzort. Amikor a professzor visszavonul a birtokra második, fiatal feleségével, Jelenával, az eddig elfojtott érzelmek és feszültségek felszínre törnek. Ványa bácsi és a környezetet óvni vágyó Asztrov doktor is beleszeret Jelenába, a doktor pedig észre sem veszi Szonja szótlan szerelmét. A professzor elvárja a kiszolgálást, néha az az érzésünk, hogy a betegségével zsarolja környezetét. A fiatal feleség bár művelt, tanult nő, aki nem tud mit kezdeni magával a vidéki létben, és bár jól esik neki a hódolat, kitörni sem tud a házasságból. A szereplők keringenek egymás körül, miközben mindenkiben megérnek a maga felismerései: Ványa bácsi rájön, hogy már nem tiszteli a professzort, és saját elszalasztott lehetőségein kesereg, akárcsak a doktor,

Fotó: Sebi Toní / Defoto

Jelenet a *Ványa bácsi* című darabból

akiben ugyan lenne igény a változásra, de akivel változtatna, nem vállalja fel ezt a lépést, aki pedig vele változtatna, az őt nem érdekli. Az elszegényedett Tyelegin „mélységesen hálás” mindenért, hiszen ott élhet a birtokon, míg Marina dajka talán az egyetlen kiegyensúlyozott karakter a szereplők közül, aki szerint egy jó hársfa- vagy málnatea gyógyír lehet testi és lelki fájdalomra egyaránt.

Hiába azonban a változás iránti igény, a szereplők végül visszasüllyednek a mindennapok mocsarába: Ványa bácsi kettős kudarca – nem sikerül sem a professzort lelőnie, miután az felveti a birtok eladásának lehetőségét, sem öngyilkosnak lennie, mert a doktor visszakönyörgi az elloptott morfiumos ampullát – egyszerre tragikus és komikus is, hiszen nem marad más választása, mint visszatérni a professzorék érkezése előtti szür-

ke létbe. A szereplők közül Szonja az egyetlen, aki valamiféle vigaszt talál, hiszen szerinte azokra, akik másokért fáradoztak, még vár a nyugalom s a pihenés reménye.

Szereposztás:

Richard Balint – Alekszandr
Vlagyimirovics
Szerebrjakov

Denisa Irina Vlad – Jelena
Andrejevna Szerebrjakova

Anda Tămășanu – Szofja
(Szonya) Alekszandrovna
Szerebrjakova

Petre Ghimbășan – Ivan
(Ványa) Petrovics
Vojnyickij

Răzvan Vicoveanu – Mihail
Lvovics Asztrov

Pavel Sîrghi – Ilja Iljics
Tyelegin (Ostya)

Corina Cernea – Marina
Tyimofejevna

Visszatérés Indiába

Kettős útinapló a lelkeség földjéről (1. rész)

Szombati-Gille Tamás

ÚTIRAJZ

Az életben néha bekövetkeznek olyan apró, jelentéktelennek tűnő pillanatok, melyek kihatással vannak az ember egész további sorsára. Ilyen volt számomra, amikor véletlenül ráléptem egy lány lábára egy bukaresti koncerten. Honnan is sejthettem volna, hogy az ártatlan baleset végérvényesen új medrekbe tereli az életemet, s nemcsak egy különleges kapcsolatot születik belőle, hanem meghatározza a szakmai pályámat – hiszen az ő biztatására kezdek el írni, és ő illusztrálja az első sajtóanyagomat –, majd sok évvel később, az ő szabad szellemét követve jutok el a kamaszkori álmaim misztikus kódéba burkolódzó Indiába, a helyre, ahol minden pillanatot sorsfordító erejű azok számára, akik nyitott szívvel látogatnak oda. Egyhónapos, spontán barangolásunk során, 2019-ben, teljesen rabul ejt a távolkeleti vidék és az ott élő emberek, s amint hazatérek, máris szervezni kezdem a következő kiutazást, melyet a világjárvány megghiúsít – alig három nappal a tervezett indulás előtt zárják le a nemzetközi légi közlekedést. Visszatérésem a lelkeség földjére végül további fél évtizedet várat magára. Talán kell is ez az idő ahhoz, hogy egy mélyebb tapasztalást kereső nagyváradi vándort ölelhessen újra keblére

India. Míg az első, páros utazás egy egzotikus kaland volt, addig a második szólóút már jóval bensőségebb megélést hozott az idei év elején. Az alábbi visszaemlékezések a két utazás során készített jegyzeteimből születtek.

Az újonnan érkezők szorongása

– Csak Delhiből jussak ki, aztán minden rendben lesz – mondogatom magamban, miközben repülőgépünk lassan köröz a leszálláshoz az éjjeli főváros végeláthatatlan égősorai fölött. – Át kell esni rajta, mint a kanyarón. Elmémbe hat évvel ezelőttről felsejlenek a Delhiből kivezető autótút rémálomszerű emlékképei: a korai órákban is fojtogató szmog, a szennyezettség-től bűzlő folyók, a kivilágítatlan külvárosi utak mentén húzódó végtelen nyomornegyedek. Nem is szólva az ország talán legszörnyűbb nagyköveiteiről, az embert megrohamozó taxisokról és kufárokról, akik a gyarmati idők emlékein lamentálva generációk távlatából is úgy érzik, hogy veszélytett joguk van megválni minden külföldit. Milyen kár, hogy az ő látványuk az első és az utolsó, amivel egy Indiába látogató turista találkozik. Aki úgy érkezik ide, hogy korábban még

Hajnali ködbe burkolózott Gangesz, túlsópartján a Himalája lábaival

nem járt távolkeleti nagyvárosban, annak jön is, hogy azonnal megforduljon és felszálljon bármelyik távozó járatra. Első utam során több külföldivel megismerkedem – nyugat-európaiakkal, skandinávokkal, ausztrálokkal – akik saját országaikba csak évente egy-két hónapot járnak haza dolgozni, s kérésük elegendő ahhoz, hogy az év többi részét életvitelszerűen eldugott

indiai falvakban töltsék. Mindannyian elmondják, milyen depresszív élmény volt számukra az első megérkezés. „Ez a kezdők szorongása, néhány nap alatt elmúlik, aztán beleszeretsz a helybe” – nevetnek. Nekem azonban az idei már a második utam, s már rég beleszerettem. Így amikor a hajnali érkezésnél nem vár rám a reptéren a megbeszélte taxi, viszonylag hamar sikerül megalkudnom egy sofőrrel, aki onnan jött, ahová én tartok, s nélkülem üres járatot kellett volna visszamennie. Mindketten örülünk, hogy összehozott bennünket a sors – hasonlók gyakorta történnek Indiában. Felpattanok hát kocsijára, és már zötykölődünk is első úticélom, a Himalája kapujaként is emlegetett Rishikesh felé, magunk mögött hagyva a nagyváros nyomasztó forgatagát, és vele együtt az anyagelvű társadalom utolsó foszlányait. A fővároson túl kezdődik csak a valódi India.

A Himalája kapujában

Öt órán át szívjuk az országút porát, mire feltűnik előttünk Rishikesh zöld oázisa. A közepes városkát a hegyekből épp leérkező, kristálytisztavízű Gangesz szeli ketté. A csipkés tornyú hindu templomokkal és teraszosan egymásra épített házak tarka soraival szegélyezett partjait két hatalmas függőhíd, a Ram Jhula és a Laxman Jhula köti össze. Kész kaland gyalogosan átkelni rajtuk, mert ijesztően kilengenek a sűrű tömegek ütemes léptei alatt, ráadásul az ember kiszolgáltatott helyzetét kihasználva, gyakran portyáznak arra lopkodni kedvelő, s nem egyszer agresszív rézuszmajom-falkák. A hidak lábánál és a partmenti házak mentén jellegzetes ghat-ok húzódnak – hosszú, vízhez vezető lépcsősorok, melyeknek alján mosóasszonyok görnyed-

nek gyolcsaik fölé, míg más részeken idős hinduk vesznek rituális fürdőt, vagy gyerekcsapatok ugrálnak fejest a Gangesz kék habjaiba. A fűszerszagú piacokon, a kiabáló árusok standjai mellett hennaművészek készítenek testfestést. Az óvárosban barangolva tucatnyi rejtett zarándokhelyre bukkanhat az ember. Szentéllýé átlényegített szerény hajlékokra, ahol valamikor egy elvonult szerzetes vagy nagymester élt, kinek emléke előtt ma is fejet hajtanak az arra elhaladó helyiek. A szűk kisutcákon gyakran kerülgetni kell a szent állatként kezelt, és szabadon közlekedni hagyott kóbor teheneket, melyekre – mivel tejükkel táplálják a csecsemőket – a nép dadájaként tekintenek. A hinduk egyébként is jellemzően tisztelnek minden életformát. Már-már eltűzött méretű fémabroncsokkal védik például a frissen ültetett facsemetéket, de

Rishikesh híres függőhídja, a Lakshman Jhula

gyakori látvány az is, hogy drága üzletekbe beengedik, és az eladásra szánt ruhába bugyolálják az esős évszakban megázott kóbor kutyákat.

Emberek és emberek

A vidéki lakosság teljesen más, mint a nagyvárosi. Az embereknek szinte semmijük sincs, mégsem vágnak arra, ami másé. Kifejezetten örülnek mások sikerének, és ha valamelyikük megszorul, a közösség összeáll és segít. Még egy olyan népszerű üdülővárosban is, mint Rishikesh, gyér a közvilágítás, ezért esténként, miután lemegy a nap, a falusiak apró tüzet gyújtanak a kivilágítatlan utcá-sarkokon, nem egyszer filmekbe illő, méretes olajos hordókban. Vének és fiatalok együtt melegednek ilyenkor a lángok fényénél. Néhol sütnék is valamit, máshol beszélgetnek, vagy énekelnek, és az arra sétáló idegent szívélyesen leültetik maguk közé, s tejjel és fűszerekkel kifőzött forró chaival kínálják. Páratlan önzetlenségükről magunk is meggyőződünk, amikor az utcai forgatagot filmezve véletlenül lencsevégre kapunk egy jelkép értékű jelenetet. Egy turista há-

tizsákjából kiesik a pénztárcája anélkül, hogy észrevenné. Egy arra haladó indiai konflis és egy szintén helybéli járókelő egyszerre állnak meg, hogy felvegyék a földről a tárcát, s közösen viszik vissza meglepett tulajdonosához. Később, a Himalája magasabb régióiban saját bőrömön is meg tapasztalom ezt a fajta jóságot. Már bő negyedórája gyalogolunk fölfelé egy hegyi ösvényen, amikor rájövök, hogy az előző pihenőnk alkalmával otfelejtettem a fényképezőgépet egy meglehetősen forgalmas kifőzdénél. Visszafordulok, s lábam már futásra áll, de megtorpanok, s pánikom hamar elillan, amikor az ösvény kanyarulatának alján megpillantok egy kreolképű indiait az irányunkba loholni. – Uram, otthagytá a kameráját – lihegi angolul a minden külföldinek kijáró „Sir” megszólítást használva, amelyet úgy érzem, nem szolgáltam meg. Hófehér fogai szinte világítanak mosolygó szájában, miközben kezembe helyezi a készüléket, amelynek árából egy évig is eltarthatná az egész családját. Mélyen meghajlok előtte, s ő sugárzó boldogsággal az arcán iparkodik vissza az ösvényen, oda, ahonnan jött.

Egy szent tehén Shiva istenség szobra előtt tiszteleg a rishikeshi piacon

A spirituális főváros

Persze itt sem csak jó emberek élnek, hiszen India a végletek országa, ahol egymástól néhány méternyire megfér a mélynyomor és a pazarló luxus, a bölcsség és a kuruzslás, és ennek megfelelően végletesek az emberek is. Ez az a föld, ahol egy mezítlábas koldus külseje is egy nagytudású mestert rejthet, míg a tömegek által követett, fényűző életű guruk is hamis prófétának bizonyulhatnak. Az olyan helyeken, mint Rishikesh, ahová sokan a megvilágosodást keresve érkeznek, különösen sok a fals mester. Megfigyeléseink nyomán viccesen meg is jegyezzük magunknak: ha egy indiai férfi hosszú szakállat növeszt, azonnal ott terem öt európai nő, hogy a lábainál hajlongjon. A települést egyébként méltán tartják az ország spirituális fővárosának, mivel

a lakosság mindmáig őrzi és életben tartja a himalájai bölcsek több ezer éves hagyományait. Szinte egymás tözsomszédságában található meg itt a legjelentősebb keleti irányzatok magasiskolái – jógaintézetek, meditációs központok és a világ zajától való elvonulásra alkalmas, bentlakásos ashramok, melyeket a hat földrész minden szegletéből érkező utazók sokasága keres fel évente. A jógik ősi tudományát a közoktatásban is tanítják a helyieknek, óvodától a felsőoktatásig, minden szinten. A kicsiknek a tanterv részeként, míg az egyetemen különálló szakként. A külföldieknek szóló, drága jógaiskolák mellett működnek itt bárki számára ingyenesen látogatható gyakorlótermek is, ahol jellemzően nem okleveles oktatók, hanem falubeliek – néha egyszerű földműves-legények – osztják meg a tanulni vágyókkal az ősi tudást, amely

Kilátás az ashramból

nemzedékről nemzedékre öröklődött a családjukban, s olyan magas szintű képzettségről tesznek tanúbizonyságot, amiből nyugaton egész vagyonoakat kereshetnének.

A Beatles nyomdokain

Röviden már hét évvel ezelőtt alkalmam nyílt érintkezni ezzel a sajátos világgal, mikor egy nemcsak spirituális, de zenetörténeti szempontból is ikonikus helyet kutattunk fel az őserdő szélén. Majdnem egyórás gyalogút vezet Rishikesh külvárosain és a Gangesz hosszú, üres partszakaszain át a város peremén fekvő, mára már elnéptelenedett komplexumhoz, amely egykor a Transzcendentális Meditációt megalapító jógi, Maharishi Mahesh ashramja volt, s amelyet mára már félig bekebelezett a dzsungel. A hely nemcsak világhírű mesteréről, hanem talán még világhírűbb vendégeiről is ismertté vált nyugaton. Több alkalom-

mal is ide látogattak, és számos slágert szereztek itt a Beatles tagjai a '60-as évek végén, de ide jártak kreatív válságukat orvosolni többek közt a Beach Boys és a Donovan frontemberei, sőt Mia Farrow is itt heverte ki a Frank Sinatrától való viharos elválást. A hely azonban nem méltatlanul emelkedett a nemzetközi figyelem középpontjába. Nemcsak a mindmáig érezhető erőteljes kisugárzás árulkodik arról, hogy itt valamikor magas szintű spirituális gyakorlás folyt, hanem az épületek ódon romjai is: a minimalista közétkezdék, az egzotikus lakóépületek, az egyszemélyes meditációs kapszulák és a hatalmas közösségi csarnokok alagsorában megbúvó, érzékszervi ingerek megvonására kialakított, spirális alakú sötétkamrák is. Mi, szegény vándorok, csak elképzelni mertük, milyen lehetett hajdanán az elszánt jelölteknek ezekben hosszú időt eltölteni, kizárólag saját belső világukra összpontosítva. Már ott és akkor megfoga-

dom, hogy valamikor meglátogatok egy még ma is működő ashramot, és elhatározásomban csak megerősít az a tagadhatatlanul valós és nagyhatású élettémény, amelyet egy ténylegesen autentikus bölcs, a mindenki által csak Mooji-ként ismert jamaikai származású vándortanító által Rishikeshben tartott satsang – vagyis közösségi tanítás – során élek meg, bájos útítársam unszolásának köszönhetően. A satsang szanszkritül annyit tesz: összeülni az igazság jelenlétében. S valóban, egy bölcs élő útmutatása az utcai tábortűzhöz hasonlatos, melynek melegéhez odahúzódnak az útkeresők, s amely olyan fényben világítja meg számukra a világot, hogy annak már az emléke is elegendő ahhoz, hogy a megtapasztalás bizonyosságával éljék tovább egész hátralévő életüket.

Szvámi szellemi hagyatékát üzve

Arra a helyre azonban, amelyet egyik fő céloomul tűztem ki, csak idei

I Meditációs kapszulák a „Beatles-ashramban”

szólóutazásom során sikerül eljutnom. Rishikesh déli csücskében, a Gangesz partján fekszik egy apró, buja természettel övezett ashram, a Sadhana Mandir, melyet a nagy huszadik századi spirituális tanító, Szvámi Ráma alapított. Ő azon kevés indiai jógi egyike volt, akik engedték, hogy nyugati orvosok vizsgálják és tudományos mérésekkel hitelesítsék a meditáció és a jóga révén saját testükben elért elképesztő fiziológiai változásokat. *Élet a Himálája mestereivel*

I A Sadhana Mandir Ashram belső udvara

című önéletírása kamaszkorom egyik meghatározó olvasmányélménye volt, ezért amikor megtudom, hogy elérhető közelségben van az ashramja, ahol közvetlen tanítványai tovább éltetik és tanítják a mester által lefektetett tradíciót, kapva kapok az alkalmon, hogy meglátogassam. Ezúttal azonban nem elégszem meg egy rövid vizittel. Beiratkozok egy hosszabb elvonulásra, melynek témája épp annyira aktuális, amennyire ősi: egyszerű módszereket tanítanak az elmélyülésre és arra, hogy az ember tudatosan megélje a jelen pillanatot ahelyett, hogy gondolatai a múlton keseregnének, vagy a jövő miatt szorongának. Programvezetőnk, Dr. Shirin egy tünevényes és vasakarátú idős hölgy, aki évtizedekig dolgozott egy közel-keleti nagyváros szülészetén osztályvezető főorvosként, nyugdíjas éveire azonban visszatért szülőföldjére, hogy egykori mesterei, Szvámi Ráma és Szvámi Véda szellemi öröksége ápolásának szentelje hátralevő éveit.

Némasági fogadalomban

A sajátos lelkigyakorlaton a világ különböző sarkaiból érkező kicsiny, de elkötelezett csoporttal veszünk részt – koreaiak, skandinávok, spanyolok, britek, ausztrálok, hollandok és indiaiak osztják meg egymás közt az ashram puritán, de festői szépségű környezetben elhelyezkedő lakószobáit. Beköltözéskor leadjuk mobiltelefonjainkat, melyeket majd csak a távozásunkkor kapunk vissza, s a készülékekkel együtt mintha világi életünk terheit is letennénk. A vártnál jóval felszabadítóbb érzés, hogy ott-tartózkodásunk alatt nem kom-

munikálunk az otthon maradottakkal – csak egy központi biztonsági vonal él, amelyen vészhelyzet esetén elérhetők vagyunk. Meglepetésként ér azonban, mikor Dr. Shirin ezen túlmenően egy maroknyi kitűzött oszt szét kötöttünk, melyen angol és hindi nyelvű felirat hirdeti: némasági fogadalomban vagyunk. Mint megtudjuk, nemcsak a külvilággal, hanem egymással sem beszélgetünk az elvonulás nagy részében – kizárólag közvetlen környezetünk jelenére, és saját belső világunkra összpontosítunk, a kitűzők pedig arra szolgálnak, hogy ezt jelezzék az ashram más lakóinak és külsős személyeknek. Ami eleinte nagy kihívásnak tűnik, azt egy nap elteltével már megértem és örömmel vállalom, mert megtapasztalom, hogy míg a szám csukva van, az elmém sem hangoskodik. Helyemet elfoglalva átadom hát magam mindannak, amit ez a nyugati fogalmak szerint leginkább kolostorként jellemezhető, bár annál jóval összetettebb hely a számomra tartogat.

Élet egy ashramban

Hajnali ötkor ébreszt az óra. Végre nem egy telefon, hanem egy valódi csörgőóra. Az egyik legértékesebb vagyontárgyam az ashramban. Mintha csak visszarepülnék az időben, egy egyszerűbb, gondtalanabb kort élek át újra, amint kibújok a vaskos takaró alól, bár hátam kissé vonakodva válik el a kényelmesen kemény gyékényágytól. Lábam hangtalanul siklanak a gyérül bebútorzott szoba padlózatán. Nincs túl sok időm a készülődésre, ha a reggeli meditáció előtt még be akarok surranni a konyhára egy tűzforró,

Cukornádlé stand

napindító chaiért. Gyors mosakodás hideg vízzel és öltözködés, kapkodás nélkül. A némaság és a tudatos jelenlét minden mozdulatot szertartásossá tesz. Még koromsötét az ég, amikor elhagyom szobámat és átsétálok az ashram gondos rendben tartott, parkos udvarán. A közösségi étkezdében néhány hozzám hasonló koránkelővel találkozom, szemünk mosolyával köszöntjük egymást és bőszen hajlongunk a konyhafelelősnek, aki szavak nélkül is megértve, mire vágyunk, elénk teszi a gőzölgő teáskannát. A napkelte már a meditációs csarnokban ér, ahol programvezetőnk és egy fiatal jógamester, Ashish irányításával végezzük a reggeli gyakorlatozást, ami rövid meditációból és az ízületek, valamint a nyirokrendszer bemelegítésére szolgáló mozdulatsorból áll, majd mindenki a saját szintjének és habitusának megfelelően jógapózokat gyakorol. Mintegy kétórás test- és elmegyakorlat után jön a várva várt

reggeli, ami többnyire kardamommal és mazsolával kevert édes búzakásából, friss gyümölcsökből és a paratha nevű puha lepénykenyérből áll. Ezt követően a délelőtti mindenki magántanulmányokkal töltheti. Én ilyenkor mohón bújom az ashram gazdag könyvtárának keleti bölcsletről szóló kiadványait, ámulva a magyarul meg nem jelent szakirodalom sokrétűségén.

Korlátainkat feszegetve

Rövid szabadprogramot követően légygyakorlatok végzésével folytatjuk átlagos napunkat az elvonuláson. Öt alapvető légzéstechnikát sajátítunk el, melyeknek fiziológiai hatásait Shirin doktornő páratlanul érzékletesen ismerteti. Tudományos megvilágítása új szemszögbe helyezi az egyébként is nyilvánvalóan hasznos pránajámák szerepét a testi-lelki egészség megőrzésében. Rövid meditáció után ismét

asztalhoz ülünk. Az ebéd többnyire fűszeres lencse-dhal, főtt rizs, lepénykenyér és curry párolt zöldségekkel. A testi után jöhet a szellemi táplálék. Délutánonként az élet létkérdéseiről és India legősibb írásairól szóló érdekesítő előadásokon veszünk részt, vagy Szvámi Ráma rögzített beszédjeit hallgatjuk a jógáról és önmegvalósításról. A napot általában egy hosszabb meditációval zárjuk, mely során programvezetőnk napról napra keményebben feszegeti fizikai tűréshatárunkat. Bizonyos keletiek úgy tartják, hogy aki képes két és fél órán át kényelmesen és erőlködésmentesen egyenes gerinccel megmaradni a meditációs pózban, elmélyülve, az képessé válik a világmindenség megismerésére. Mi ennek az időnek a feléig sem jutunk el, mikor már minden porcikánk sikolt a fájdalomtól, vezetőnk mégis megdicsér, mondván, hogy az egyik legkitartóbb csoport vagyunk, amelyikkel találkozott. Szerencsére némasági fogadalmunkban nem tudjuk elmondani neki, hogy kitartásunkat nem annyira lelki okok, mint az egymással való

versengés motiválják. Mindenesetre nagy önbizalommal tölt el bennünket, ahogy napról napra nő a tűréshatárunk, és a rövidebb meditációkat már olyan könnyedséggel végezzük, hogy közben testünkről teljesen meg is feledkezünk. Vacsoránk az ebédhez hasonló fogásokból áll – rizs és mung dhal keveréke, curry-variációk, savanyúság és ostyavékonyra sütött, ropogós papadum-kenyér. Jól tudjuk, hogy ez a bőség csak a mi szükségtelenül megnövekedett nyugatias étvágyunk kielégítésére szolgál. A helyiek napi két főétkezéssel is bőven beérik. Vacsora után még időzünk egy kicsit a kertben, majd hamar visszavonulunk. Szinte a nappal együtt fekszünk, mégsem kell minket álomba ringatni. Alvásunk példátlanul békés és pihentető, s hajnalban energiától duzzadva ébredünk.

Séta a Gangesz partján

A szabadprogram alatt mókusokat etetek a kertben, gyönyörködöm a púderpamacs-fák rózsaszín virágai-

Sétány a Gangesz partján

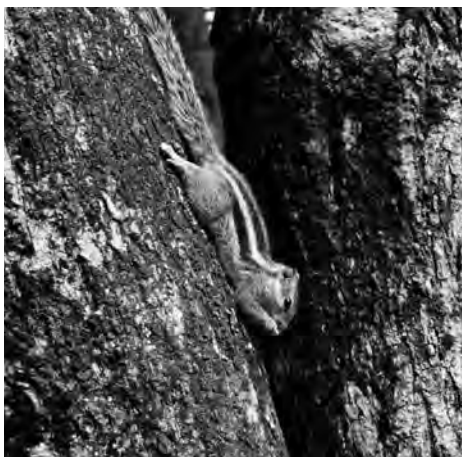
I Helyi fiatalok csoportja a Triveni Ghat-nál

ból lakmározó, parányi smaragdzöld nektármadarokban, melyek a kolibrikhez hasonlatosan képesek villámgyors szárnycsapásokkal egyhelyben lebegni, vagy pedig hosszú körutakat tesznek a partmenti sétányon, amely a kert tövében húzódik. Gyönyörködöm a Gangesz égszínkéi vízében, melyből szívesen töltötték újra készleteiket a 18-ik századi kereskedőhajók, mivel egyedi ásványi összetételének és bizonyos bakteriofágok jelenlétének köszönhetően nem romlott meg a több hónapos hajóutak alatt. Ugyanezen tulajdonságaiért tisztelik a hinduk évezredek óta a népet éltető szent vízként, és helyeznek el rajta rendszeresen füstölőkkel és száraz virágokkal megrakott piciny levélhajócskákat áldozat gyanánt. Néha társaimmal kísétálunk a híres Triveni Ghat-hoz, az egyik legkedveltebb fürdőzőhelyhez, ahol esténként látványos tűzszertartással tisztelegnek Gangeszanyácskának. Ilyenkor bejárjuk a helyi piacot, ahol én pörkölt mandulát veszek kedvenc mókusaimnak és hűsítő gyanánt frissen facsart, tejszerű cukornádlevet iszom a késő-tavaszi

melegben. Amikor beszélni kéne, csak kitűzőmre mutatok, s az árusok és a járókelők megértő meghajlással nyugtázzák, hogy némasági fogadalomban vagyok, még a riksások is mindenben segítenek és támogatnak. Az ottani társadalomban olyan természetes lelki gyakorlatot tartani, mint idehaza a kocogás a parkban.

Szavak nélküli kötelékek

Az ashrambéli életünket tekintve, a szavak nélküli együttélés jobban összekovácsolja a társaságunkat, mintha hosszú éjszakákat átrécselnénk. Apró gesztusokkal megértettjük magunkat, és szinte tapinthatóan érezzük egymás energiáit, így mikor letelik elvonulásunk ideje, úgy veszünk búcsút társainktól, mint a régi jó barátok, akiket örökre összeköt az életre szóló élmény. Az ashramban töltött időszakot lehetetlen és talán nem is ildomos egy ilyen útinapló keretei közt summázni, hiszen a tapasztalat lényegét főleg belső és nagyon intim jellegű megélések adják. Olyan időszak ez, amely

I Állandó uzsonnatársam az ashram kertjében

Hajléktalanok és piknikezők megférnek egymás mellett a Triveni Ghat-nál

leginkább a gyerekkorhoz hasonlatos, ahol minden tapasztalás élénkebb. A világ színesebb, illatosabb, az érzékelés élesebb, a környezeti textúrák és energiák jelentősége felerősödik és az élmények mélyen elraktározódnak a hosszú távú emlékezetben. És ami még fontosabb: az ember minden mozdulattal többet ismer meg önnön természetéről és a teremtővel való kapcsolatáról, függetlenül attól, hogy

milyen néven nevezi azt. Az elvonulás végén búcsút intve tanárainknak és társaimnak, lelkiekben feltöltődve hagyom el az ashramot, és mohó várakozással sietek a buszmegállóhoz, ami következő úticélmomhoz visz. Eltökéltem ugyanis, hogy megvalósítom, ami hét évvel korábban nem sikerült, és a Himalája magaslataira utazom, hogy személyesen találkozzam a Dalai Lámával.

Zenés utazások, új színek és dallamok

Beszélgetés Sárík Péter jazz-zongoristával, zeneszerzővel

Tóth Hajnal

INTERJÚ

Közös, *Indulj el* című albumát a nagyváradi Borpart fesztiválon is bemutatta a Sárík Péter Trió (Sárík Péter – zongora, Péter Tamás – basszusgitár, Gálfi Attila – dob), Magyarország egyik legnépszerűbb, legmeghatározóbb jazz-zenekara és a marosvásárhelyi Koszorus Krisztina, vagyis Koszika. A Trió jó néhányszor koncertezett már Váradon, hamar megszerette őket a közönség, legyen szó Bartók-művek jazzesítéséről, Beethoven-feldolgozásokról vagy *Jazzkivánságműsorról*, mindig sikert aratnak. Remekül muzsikálnak, mindemellett közvetlenek, barátságosak, jó humorú, sokoldalú zenészek, azok is megszeretik és szívükben őrzik zenéjüket, akik amúgy nem jazzrajongók. Ez alkalommal is elbűvölték a népes publikumot, akárcsak a varázslatos hangú énekesnő, Koszika. Az albumbemutató oroszországi és ázsiai csavargásaikról, a Trió színházi alkotómunkájáról, továbbá váradi emlékekről mesélt lapunknak SÁRIK PÉTER, a világhírű Erkel Ferenc-díjas zongoraművész, zeneszerző.

– A Sárík Péter Trió időről időre előrukkol valamilyen izgalmas, friss elképzeléssel, amit meg is valósít. A Sárík Péter Trió és Koszorus Krisztina, azaz Koszika közös produkciójának ötlete miként merült fel? Hogyan találkoztatok? És milyen volt az alkotói folyamat?

– Ez a projekt egy évtizedes álom megvalósulása. Nagyon rég szerettem volna egy népzene albumot is létrehozni, de ez tavalyig váratott magára. Leginkább azért, mert meg kellett hozzá találni a szólístát. Hát ő Koszika. Először tizenegy

éve hallottam színpadon énekelni, amikor a Marosvásárhelyi Ifjúsági Jazzversenyen én a zsűri elnöke voltam, ő pedig belibegett a színpadra, és ha már ott volt, meg is nyerte az első díjat. Aztán évek teltek el, míg a Trióval elhívtuk egy közös koncertre, ahol rögtön kiderült, hogy „talál a szó”, és most itt vagyunk egy közös produkcióban. Mivel, ugye, Koszika Marosvásárhelyen él, mi pedig Budapesten, illetve annak környékén, így leginkább távmunkában készült az anyag. Küldözgettük az ötleteinket,

A Sárík Péter Trió zenészei és Koszika vendégségben Asel Kalkanova etnodesignernél, ahol hagyományos kirgiz viseletet öltöttek magukra

én kidolgoztam őket, és mire nálunk, Szentendrén találkoztunk a próbateremben, már nagyjából tudtuk is a dalokat. Tavaly nyáron vettük fel stúdióban a zenei anyagot, és néhány bejátszó koncert után „hivatalosan” novemberben mutattuk be Budapesten, a Várkert Bazárban.

– A *Feledi Project* nevezetű táncegyüttes Kulka János színművész és a Sárík Péter Trió közreműködésével vitte színre Csehov Cseresznyéskert című drámáját. A premier tavaly októberben volt a Nemzeti Táncszínházban. Az előadás külön érdekessége, hogy a Sárík Péter Trió nemcsak élőben játszik, hanem a darab zenéjét is maga komponálta. Számodra mit jelent ez a táncszínházi produkció?

– Ez egy új szín a zenekar palettáján, illet még nem csináltunk. Hasonlót én szóloában igen, a Recirquel Újcirkuszi Társulat zeneszerzője és közreműködő

fellépője voltam sok évig, de a Triónak ez most új terep. Nagyon élvezzük, hisz a darab, a rendezés, a látvány fantasztikus, nem beszélve a táncosokról és természetesen Kulka Jánosról. Izgalmas és nehéz feladat kísérni az előadást, hisz a megírt zenén belül sok rész van, ahol megpróbáljuk a lehető legjobban lekövetni a táncosok mozgását és az általuk megjelenített érzelmeket, hangulatokat. Tehát improvizálunk. Így, mint egy rendes jazzkoncerten, soha sincs két ugyanolyan előadás.

– *Rengeteget turnéztok, utaztok. Különös helyeken léptek föl, mostanság is bebarangoltátok a fél világot. Játszottatok Oroszországban. A háborús és egyéb politikai dolgok miatt sokan félelemmel gondolnak Oroszországra. Ugyanakkor csodálatos a kultúrája. Milyen érzésekkel utaztatok oda? És milyen volt a hangulat, a fogadtatás?*

– Idén harmadszor turnézunk Oroszországban, az elmúlt években 30 városban majd’ 50 koncertet adtunk náluk. Végtelen szomorú ez a testvérháború, mikor néha szóba kerül ott, akkor szinte mindig így emlegetik. Rengeteg az orosz–ukrán vegyesházasság, baráti, rokoni szálak kötik össze a két népet, ami – ha lehet – még katasztrofálisabbá teszi a helyzetet. Végtelen szeretettel fogadnak ott minket, nagyon hálásak, hogy most is rendszeresen koncertezünk náluk, hiszen alig találkozni ott külföldivel. Az orosz közönség világhírű a lelkesedéséről, az érzékenységről és a művészetek iránti rajongásáról. Régi vágyam teljesült azzal, hogy ott játszhatunk. Több városban már kétszer, van, ahol háromszor is felléptünk, megszerettek minket. Most júniusban is meghívtak egy fesztiválra, és már bent van a naptárban a jövő évi turné is.

– *Kazahsztánban és Kirgizisztánban is visszatérő vendégek vagytok. Milyen új élményekkel gazdagodtatok?*

– Minden új látogatásnál egy kicsit jobban elmerülünk a két nép csodás kultúrájában. Egyre többet látunk és tapasztalunk. Most különösen Kirgizisztánban történtek csuda dolgok. A koncertünkre több meghatározó helyi művész és zenetudós mellett ellátogatott a világhírű kirgiz író, Csingiz Ajtmatov (például *A versenylő halála* című kisregény szerzője) unokája, aki egy gyönyörű virágcsokorral lepte meg Koszikát. A koncert után elkezdtünk gondolkodni egy jövőbeli közös zenei projektről helyi népzene-szekkel. Másnap a házában fogadott minket Asel Kalkanova etno designer, aki a hagyományos kirgiz viseletek stúdiójának alapítója, és sokat mesélt nekünk az ősök életéről, valamint fel is öltöztetett minket hagyományos viseletbe.

Bárhol játszanak a nagyvilágban, mindenütt szeretettel fogadják a zenészeket

– *Az érdekes utazások sora folytatódott, ugyanis Kínában is játszottatok. Az ottani közönség hogyan fogadta a zenéteket?*

– Ide is harmadszor térünk vissza, szeretnek minket és várták a jöttünket. A kínai közönség roppant kedves és lelkes, nagyon jó nekik játszani. A koncert végén – igaz, csak lalázva – lelkesen énekelték a *Ha te tudnád, amit én kezdetű népdalt*, amit azért nem gyakran hallhatunk kínaiak szájából... Legutóbb meg azzal leptek meg minket, hogy a Bartók-koncertünk kellős közepén felálltak és táncra perdültek. Nagyon megszerettük ezeket az országokat, remélem, sokat járunk még arrafelé.

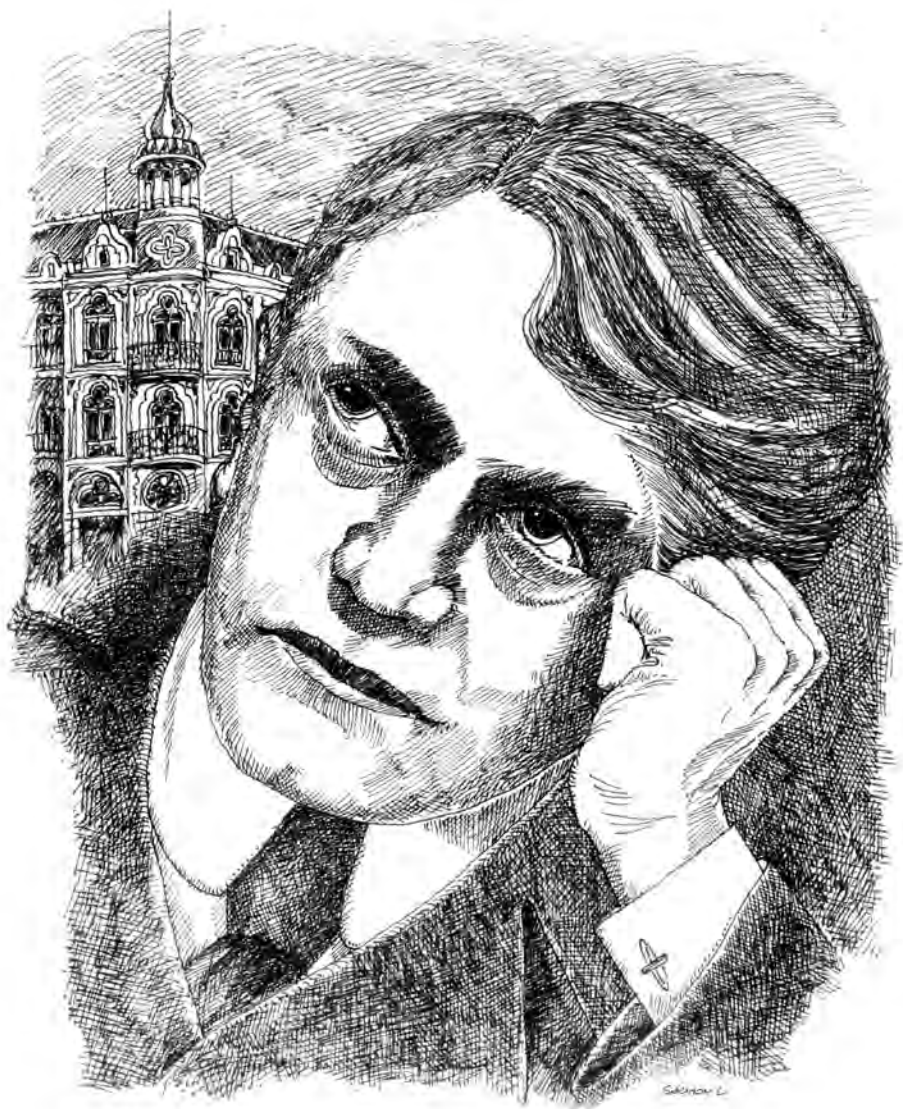
– *A nagyváradi zeneszerető közönség szerencséjére és örömére városunkban is otthon érezhetitek magatokat. Most is felléptetek Váradon. Milyen emlékek fűznek a városunkhoz?*

– Csupa szép és jó. Megszámlálhatatlan koncertek, nagy beszélgetések, barátkozások, olyan élmények, amikről órákig mesélhetnék. Csak egy a sok közül: a legutóbbi Bartók-koncertünk után a Moszkva Kávézó udvarán beszélgettünk, iszogattunk, amikor egy srác a semmiből elkezdte szavalni Wass Albert *Üzenet haza* című versét. (A víz szalad, a kő marad...) De nem ám akárhogy. Talán soha nem hallottam ezt ilyen őszinte előadás-

ban. Mindenki elhallgatott és figyelt. Teljesen valószínűtlen és váratlan volt az egész helyzet. Majd a legdrámaibb pillanatban, két versszak közt, egy borgőzös hang (gondolom, a haverja, aki akkor érkezett, és nem fogta fel, mi történik) beleordított a csöndbe, hogy 'na menjünk máááá!'. És ezzel egy pillanat alatt tett tönkre mindent. Nem tette zsebre, amit kapott... Azt sem felejttem el, amikor a várban a hangbeállásnál megjelent egy madár, és egy fix zenei hangon kezdett énekelni. Tartotta szépen a hangot és a ritmust is, és elkezdtünk duózni. Az ember azért ritkán duózik madarakkal. Ez szerencsére megvan videón is... És még rengeteg ilyen sorolhatnék.

– *Bizonyára vannak új elgondolások, tervek a zenekar tarsolyában. Mesélnél ezekről? Miként alakul az év második fele?*

– A nyarat leginkább Magyarországon töltjük, jó sok koncertünk lesz, de jövőnk még idén Csíkszeredába, Székelyudvarhelyre, Sepsiszentgyörgyre, Kézdivásárhelyre, Marosvásárhelyre, Câmpinára, Nagybányára, és még ki tudja, mit hoz az élet. Kirgizisztán mellett egy kínai projektről is elkezdtünk beszélgetni, leültünk egy kávéra Lackfi Jánossal is, aztán meglátjuk, hogy melyik tervből lesz tényleg valami. A lényeg, hogy biztosan nem fogunk unatkozni.

A színpadon elfelejtem minden bajomat

Tóth Hajnal

BESZÉLGETÉS

A Sárík Péter Trió és KOSZORUS KRISZTINA KOSZIKA nagyváradi koncertje után (a Borparton, a Festum Varadinum keretében) a varázslatosan daloló és muzsikáló énekesnővel is beszélgettünk kicsit az utazásokról, a Trióval közös lemezeiről.

„Az együttműködésünk igazából néhány éve már elkezdődött, de eleinte még nem volt letisztázva, hogy mit is akarunk, pontosan milyen műfaj vagy milyen stílus lesz az, ami meg fogja határozni a mi kollaborációinkat. Eleinte mindenfélét játszottunk, az én dalaimból is párat, meg Sárík Péterék dalaiból is néhányat, meg jazz-sztenderdeket. Idővel egyre inkább elmaradtak a sztenderdek, aztán Sárík Petiék dalai is elmaradoztak. Végül azt mondta Peti, hogy igazából azt szeretné, ha egy világzenei produkciót hoznánk össze együtt, és jöjjenek az új népdalok ötleteivel. Nagyon örültem ennek, mert otthonosan érzem magam ebben a stílusban. Így aztán a tavaly novemberben megjelent új albumunkra zömében teljesen új anyagot vettünk fel, olyan kompozíciókat, olyan dalokat, amelyek sem a

Trió előadásában nem hangzottak el eddig, sem az én interpretációmban más zenekarok kíséretében. A koncertekre pedig még inkább érvényes mindez. Például most a nagyváradi koncertre két új dallal bővítettük a repertoárunkat.”

Hogy milyen volt a partiumi, székkelyföldi körutat megelőző „világjáró turné”? Koszika elmondta: „Eleve különlegesek voltak azok a helyek, amelyeket bejártunk, mert, ugye, az ember nem minden nap jut el Kazahsztánba, Kirgizisztánba vagy Kínába. Ilyen szempontból is nagyon izgalmas volt. Nyilván érdekes volt ennyi ideig összezárva lenni és egymás után nyomni a koncerteket. Meg aztán nagyszerű érzés volt felfedezni a kulturális különbségeket a népek között, hogy mennyire másképp reagálnak bizonyos dolgokra a keleti népek. Lenyűgöző volt: annak ellenére, hogy bár számukra ismeretlen muzsika volt az, amit játszottunk, mégis mennyire át tudták magukat adni az élménynek. Megtanítottuk nekik azt, hogy kiáltásák: vissza, vissza! És tanítottuk nekik a magyar népdalokat, és ugyanígy, mint itt Váradon, ők is énekeltek, persze nem dalszöveggel, de teljes odaadással és beleéléssel. Abszolút fogékonyak voltak.”

A Sárík Péter Trió és Koszika koncertje a májusi Borparton

És hogy milyen lesz a nyár koncertezés szempontjából? „Nagyon sűrű volt a május, tizenvalahány koncertünk volt, a június, július is ehhez hasonló lesz, majd az augusztus előreláthatóan megint olyan, hogy azt sem tudom, mikor fogok haját mosni egyáltalán. Nem látom át, hogyan fogom ’túlélni’, de hál’ istennek ebben a pörgésben érzem igazán jól

magam. Mindamellet néha a testem szól, hogy azért most már lehetne kicsit lassítani. A sors néha például különböző vírusokat dob az utamba, hogy így kényszerítsen arra, hogy kicsit nyugodjak le. Pont ez történt például tegnap is, ma is, alig értem ide. Szerencsére feldob a muzsikálás, és a színpadon elfelejtem minden bajomat.”

A Kunz-dinasztia öröksége

A becsület és a minőség évszázada Morvaországtól a Partium fővárosáig

Hochhauser Ronald

TANULMÁNY

Képzeljünk el egy családot, amely több mint egy évszázadon át alakította a kereskedelmi életet, a minőség kultúráját és a polgári életstílust a történelmi Magyarországon, és amelynek hatása a két világháború közötti korszakban is érezhető maradt. A *Kunz-dinasztia* története a morvaországi vászonszövő műhelytől vezet a nagyváradai fióküzletig, ahol a „mindenből a legjobbat” elve nem csupán jelmondat, hanem mindennapi gyakorlat volt. Tanulmányunk arra hív, hogy kövessük a *Kunz család* útját, fedezzük fel kereskedelmi ethoszukat, a technológiai újításokat, és ismerjük meg azt az örökséget, amely évszázadokon át formálta a régió gazdasági és kulturális életét.

A kereskedelmi munka ethoszának felemelkedése

A 20. század hajnalán a közgondolkodás jelentős változáson ment keresztül. Ahogy a budapesti *Vasárnapi Újság* névtelen cikkírója 1902-ben megjegyezte, „az állam erejét már nem csupán a csatamezőkön, hanem az ipar és kereskedelem műhelyeiben is mérték”. Ebben az összefüggésben az idők során több név alatt működő **Kunz-féle** vászon-nagykereskedés – 1845-től **Kunz János József és Társa**, majd 1871-től **Kunz József és Társa** néven – nem csupán egy vállalkozás volt a sok közül, hanem a modern magyar polgárosodás egyik szimbóluma.

A gazdasági szereplő több mint 120 éves anyaországi története alkalmat adott arra, hogy visszatekintsünk egy olyan nemzetség útjára, amely a morvaországi háziiparból indulva a Habsburg-udvar elismert szállítójává vált.

A vándorló kereskedőktől a budai polgárjogig

A család története a 17. századi Morvaországba (Rohle) nyúlik vissza, ahol a harmincéves háború pusztításai utáni újrakezdés egyik sarokköve a vászonszövés volt. A 18. század végén Magyarország – bár saját szövőiparral rendelkezett (példa erre a Szepesség,

amelynek területén jelenleg Szlovákia és Lengyelország osztozik, valamint Eperjes és Kassa, a mai Szlovákiában) – nem tudta kielégíteni a dinamikus fejlődő piac és a népviselet hatalmas textiligényét. Ezért Magyarország kiváló felvevőpiacnak bizonyult. Ezt felismerve **Kunz Ferencz** (János József atyja), az 1755-ben született **Kunz József** vászongyáros öccse, két évtizeden át rendszeresen járta előbb a debreceni, majd a budai vásárokat. Ezen tevékenységeire hivatkozva 1802. március 20-án letelepedési engedélyt nyert Budán, ahol szövetekkel, cérnával és harisnyával folytatott kereskedelmet. Ez a döntés nem csupán egy vállalkozás elindítását, hanem a család elköteleződését is jelentette új hazája mellett. A budai polgárjogot 1806-ban kapta meg, ugyanebben az évben vették fel a budai kereskedők céhébe. 1826-ban a cég már a pesti oldalon, az Erzsébet és Deák Ferenc tér sarkán folytatta működését, és 1850 után, különösen a gyáros unokája, **Kunz József** (1823–1887) vezetése alatt érte el fénykorát. A vászonkereskedés itt nemcsak növekedett és terjeszkedett, hanem sikeresen átvészelte az 1838-as árvizet és az 1848-as szabadságharc gazdasági sokkját, így hosszú távon megalapozta a **Kunz-dinasztia** hírnevét a régió kereskedelmi életében.

A nagyváradi fióküzet: a Partium textilközpontja

Míg a Buda-pesti központ a cég irányításáért volt felelős, a vállalat valódi erejét a vidéki fiókok biztosították. Különösen figyelemre méltó volt az 1873-ban bejegyzett nagyvá-

Kunz József – a nagypapa nevét viselő unoka – a becsületesség és a szakmai elhivatottság mintaképe: meggyerő egyénisége és feddhetetlen jelleme tette sikeressé vállalkozását

radi és az 1876-ban induló debreceni kirendeltség – egyes források szerint 1888-ban még nem volt törvényszéki-
leg bejegyezve. E kirendeltségek nem csupán üzleti szempontból bírtak jelentőséggel, hanem a helyi gazdasági élet fellendítésében is fontos szerepet játszottak. Ekkorra az anyavállalat már Bécsben is kiépített fiókkal rendelkezett, így a vállalkozás jelenléte a Monarchia fontosabb gazdasági központjaiban egyaránt biztosított volt. A fővárosi irányítás és a regionális dinamizmus harmonikus egységet alkotott, miközben a vászonkereskedésre súlyos idők jártak: az árak csökkentek, és az érdeklődés mindinkább a pamutcikkek felé tolódott. Mindezen körülmények dacára a **Kuncz család** sikeresen helytállt. Sőt, 1895-ben a vásárlóközönség kényelmét előtérbe helyezve erdélyrészi ügynöki irodát

létesítettek Kolozsváron, ahol vászon-, fehérnemű-, divat- és szőnyegáruat kínáltak a nagyérdeműnek.

A szépen berendezett, nagyraktárral rendelkező váradi üzlet nem csupán a készletek tárolására szolgált, hanem egyfajta „kiképzőhelye” is volt **Kunz József** leszármazottainak. A kirendeltség sikerének alapjait az 1851-ben született **Károly** teremtette meg. 1888-ban testvére, az 1857-es születésű **Gusztáv** lépett a helyébe, aki már önálló cégjegyzési joggal rendelkező tagként irányította a céget. Ekkorra a fiókvállalat törvényszéki végzés nyomán közkereseti társasági formában működött. **Gusztáv** már fiatalon magas szintű nevelést kapott: tánc- és illemtanár, valamint vívómester segítségével sajátította el a társasági és fizikai készségeket, amelyek hozzájárultak a családi vállalkozás nemzetközi hírvének megőrzéséhez és virágoztatásához. Katonai fegyelmével és modern szemléletével

Kunz Károly – Külföldről hazatérve vette át a nagyváradi üzletház irányítását

emelte az üzlet fényét egészen 1902 tavaszáig – ekkor a rövidáru és férfi-divat osztályt **Herczegh Gyula** kereskedő vette át, míg egy másik helyiségben **Strohmayer Pál** nyitott az eredetivel hasonló kínálatú áruházat, külön hangsúlyt fektetve a paplan- és matrackínálatra. **Kunz Gusztáv** irányítása alatt a váradi fiók jelentős szervezetté vált: az irodai és kezelő személyzet létszáma harminc fő körül mozgott, üzletköre pedig Bihar vármegyén kívül kiterjedt Szilágy és Békés vármegyére, valamint egész Erdélyre. Folyamatosan vettek fel fiúkat betanításra is, többnyire jó családból származókat. E tekintélyes gazdasági súlyt jelzi, hogy **Kunz Gusztáv** a Kereskedelmi Csarnok alelnökeként a gazdasági élet egyik irányítója volt. Az 1890-ben alapított Gazdasági és Iparbank Részvénytársaság egyik igazgatójaként is szerepet vállalt,

Kunz Gusztáv – A nagyvárad
üzlet feladását követően
a Kunz-birodalomba beolvasztott
budapesti *Kollárits József és Fiai*
vállalat irányítója

ami tovább erősítette gazdasági befolyását a város életében. A polgári kultúra fejlődésében is aktívan részt vett: amikor 1897-ben megalakult a Nagyváradai Kerékpár Egylet, amely társas vacsorákat és kirándulásokat is rendezett, a tagság őt választotta elnökévé. Ugyanebben az évben a Nagyváradai Kereskedő Ifjak Körének választmányi tagjaként – korábban az elnöki tisztséget is betöltve – hozzájárult az egyesület munkájához, később pedig a színügyi bizottságban vállalt szerepet. Tevékenysége a társasági életre is kiterjedt: a Fekete Sas fogadó rendezvényeinek szervezésében vállalt szerepe révén jelentősen hozzájárult a város kulturális életének formálásához. Mindez jól mutatja, hogy nagykereskedőként és magánemberként egyaránt a haladás és a modern életforma elkötelezett képviselője volt. Népszerűségét nemcsak üzleti és közéleti szerepvállalása, hanem szónoki készsége és kifí-

nomult társasági modora is erősítette. Noha akadtak ellenfelei, a város polgársága és üzleti partnerei tisztelettel ismerték el munkásságát és elhivatottságát. Elhagyván Váradot, **Kunz Gusztáv** Budapesten és Kisújszálláson folytatta tevékenységét, amelyet az ország határain túlmutató kapcsolatrendszere is erősített. Érdemei elismeréseként I. Ferenc József osztrák császár több alkalommal is kitüntetésben részesítette. Életének utolsó éveit visszavonultan töltötte. 1930 szilveszterének éjszakáján távozott az élők sorából.

Ady **Kunz Gusztáv**ot a kisvárosi élet türelmetlen reformátoraként mutatja be, aki szívvel-lélekkel nagyvárad lett, és minden energiáját a város fejlődésének szentelte. Bár modora sokaknak nem volt szimpatikus, és hevesen állt bele a társadalmi változtatásokba, mégis minden ellenfelét meghódította, és egyedülálló üzleti és közéleti érdemeket szerzett. Legfőbb célja a társadalmi rétegek összehozása, a város életének megszervezése és az egyletek aktív támogatása volt, fáradhatatlan, liberális gondolkodású, áldozatkész polgárként.

A Körösvidéki Múzeumban őrzött számlócédulákból kiolvasható, hogy a cég Nagyváradon is a „mindenből a legjobbat” elvet követte. Az 1892 és 1898 közötti székhelyváltás a Szent László téren (ma Unirii tér) nem csupán logisztikai döntés volt: a **Kunz-féle** kereskedés a város legreprezentatívabb részén kereste a legelőkelőbb helyszínt, hogy méltó módon fogadhassa válogatott ügyfélkörét, előbb a *Deutsch*-, majd a Dunkel-házban. Az átköltözés azzal is magyarázható, hogy a Dunkel-házban a már említett időszakban a Gazdasági és Iparbank Részvénytársaság is székh-

házat működtetett, ami arra utal, hogy **Kunz Gusztáv** innen tudta összehangoltan irányítani különböző üzleti vállalkozásait, egyetlen központból vezérelve kereskedelmi, pénzügyi és társadalmi tevékenységeit, miközben aktívan részt vett a városi polgári élet alakításában.

1892-es, gazdagon díszített számolócédula előoldala a Deutsch-házban működő vászonkereskedés ábrázolásával (1901-ben már a Deutsch Károly Ignác porcelán-, üveg-, lámpa-, tükör- és konyhai eszközök üzletét találjuk a helyen). A kompozíció központi eleme maga az épület: egy historizáló stílusú, kétszintes sarokház (valamikor az 1950-es években egy újabb emelettel bővítették). A földszinten jól megfigyelhetők a hatalmas kirakatok, amelyek a kor modern kereskedelmi szemléletét tükrözik. Az emelet és a földszint közötti homlokzati részen végigfut a hatalmas cégtábla felirat. Az utcán sétáló, cilinderes alakok, valamint az épület részletei – az erkély és a díszes párkányzat – a boldog békeidők polgári hangulatát idézik meg. A nyomtatvány a korabeli Nagyvárad egyik leghíresebb és legmodernebb műhelyében, a Sonnenfeld Nyomdában készült

Mindkét grafika az áruházat hirdeti, büszkén hivatkozva az 1802-es ala-

Vászon, selyem, nagyvilág – Polgári elegancia az ezredforduló előtt. A Dunkel-ház földszintjét szinte teljes egészében hatalmas üveg kirakatok borítják, ami a 19. század végi világvárosi színvonalat tükrözte. Ifj. Berger Sámuel nyomdája olyan finom vonalakkal örökítette meg az épületet és a járókelőket, hogy az képzeletünkben egyszerre idéz fel egy építészeti tervet és egy divatlapot

pítási évre, valamint a budapesti és debreceni telephelyekre. A kínálat is megegyezik: vászon, kész fehérenemű, szőnyeg és divatáru szerepel rajtuk, az arcukat pedig mindkét esetben a *Viribus Unitis* (Egyesült erővel) – I. Ferenc József latin jelmondata volt – feliratú kettős címer teszi teljessé. A cég a város legjobb nyomdái közül válogatott, és évtizedeken át folyamatosan frissítette marketinganyagait, így mindig a kor legmodernebb vizuális megoldásait alkalmazta, hirdetéseit pedig nemcsak a helyi újságokban jelentette meg rendszeresen.

Társadalmi összeköttetések: a püspökségek és egyéb körök beszállítója

A korabeli nyugtafélék egyértelművé teszik, hogy Nagyváradon a társa-

Szecessziós elegancia: gazdagon díszített, növényi motívumokkal és ívelt vonalakkal ékesített keretbe foglalt századfordulós kereskedelmi hirdetés. A burjánzó indák és stilizált tündérrózsák nem csupán esztétikai élményt nyújtanak, hanem információt is közölnek, művészi keretbe foglalva az olyan hétköznapi árucikkeket, mint a női fűzők vagy a színes selyemkelmék

dalmi piramis csúcsát szolgáló vállalkozás állt az élvonalban. A fennmaradt bizonylatok szerint a Római Katolikus Püspökség számára 1892-ben szállított luxuscikkek – például brüsszeli szőnyegek és speciális viaszosvásznak – a főpapi rezidenciák legmagasabb belsőépítészeti igényeit is kielégítették. A Görögkatolikus Püspökség 1898-as megrendelése, az asztalneműk és finom szövetek bizonyítják, hogy a vállalkozás felekezeti hovatartozástól függetlenül garantálta az egyházi reprezentációhoz szükséges minőséget.

A magánmegrendelők köre is az előkelőségek közül került ki. Schlauch Jozefin nagysága – Schlauch Nándor jószágkormányzó felesége – számára 1892-ben és 1896-ban végzett szolgáltatások – mint a brüsszeli csipke, kényes függönyök és takarók tisztítása – rávilágítanak arra, hogy nem csupán kereskedtek a legnemesebb textíliák-

kal, hanem azok szakszerű karbantartását is vállalták. Lipcsey Vince úr 1896-os megrendelése (nyersvászon és zöld posztó) azt mutatják, hogy a luxuscikkek mellett a klasszikus méterárú beszerzési forrásaként is meghatározóak voltak a polgárság számára. Végezetül a Leányintézet Internátusa számára 1901-ben szállított nagy mennyiségű konyhai felszerelés – többek között 30 méternyi abrosz és 12 személyes terítékek – igazolja, hogy a város oktatási intézményeit is teljeskörűen kiszolgálták, biztosítva a mindennapi használatához szükséges tartós minőséget.

A cég referenciái közül kiemelkedik a város kulturális ékköve: az 1900-ban átadott színházépület bútorkárpitjait is a **Kunz-vállalat** biztosította, ami a legmagasabb szintű szakmai elismerést és bizalmat jelentette.

Műszaki újítások és társadalmi felelősség

Kunz József 1867-ben, a kiegyezés évében alapította budapesti fehérneműgyárát, amely már a kezdetektől motorerővel működött, és varróműhelyből, kézimunkaosztályból, valamint több mellék- és raktárhelyiségből állt. A gyár így mindjárt a vagyonosabb osztály igényeire tudott összpontosítani, miközben a gépesített üzemmód lehetővé tette, hogy a cég saját készítésű „tündéries” menyasszonyi kelengyéi országos hírnévre tegyenek szert. Nagyváradon is ezek a saját gyártmányok jelentették a fő vonzerőt. Emellett a cég társadalmi szerepvállalása is példaértékű volt: százával foglalkoztattak háziipari női munkásokat, segítve a vidéki lakosság megélhetését,

Van szerencsénk a tisztelt vevőközönség szíves figyelmét felhívni *a legszebb kiviteli női ruhaszövetek, selymek, mosó-kelmék, kész blousok és napernyő* nagy raktárunkra.

Egyszersmind becses figyelmükbe ajánljuk divatraktárunk női pipere cikkeire, melyekből különösen *a legujabb ruhadiszek, csipkék és nyakkendők* igen nagy választékban kaphatók, ugyszintén *mindennemű ruha kellékek és rövidárúk*.

Szőnyeg, függöny, ágy és asztalterítők, valamint *vá- szon-, asztalnemű, férfi- és női fehérneműek*, továbbá kész

menyasszonyi kelengyéből

állandó nagy raktár. –A tisztelt vevő közönség számos látogatását és megrendeléseit kérve, vagyunk

kiváló tisztelettel

Kunz József és társa

Nagyvárad, Szent László-tér.

A cég egyik nagyváradai hirdetése (20. század eleje), amely a női ruhaszövetek és menyasszonyi kelengyék gazdag választékát hangsúlyozza. Kerete és ünnepélyes hangvétele a korszak polgári kereskedelmi kultúráját tükrözi

és kereskedelmi iskolát működtettek a jövő nemzedéke számára, ahol a „kereskedelmi tisztességhez való szigorú ragaszkodást” oktatták.

A százéves évforduló és az örökség

Az 1902-es jubileum idején a **Kunz József és Társa** már több volt, mint egy kereskedés: intézmény volt, amely birtokolta a császári és királyi udvari szállítói címet, és büszkélkedhetett a párizsi világkiállítás bronzérmével. Az ünnepi évben átszervezett nagyváradai fiókvállalat története szerkesz- sen illeszkedik a fejlődés ívébe, hozzájárulva annak teljes megértéséhez.

A **Kunz család** nem csupán árut hozott Váradra, hanem egy polgári életmódot, esztétikai igényességet és egy olyan etikai kódexet, amely ma is példaként szolgálhat a közép-európai vállalkozások számára.

A múzeum dokumentumtárában található számlócédulák tehát nem csupán elszórt papírdarabok, hanem egy virágzó korszak és egy kiemelkedő dinasztia valóságos tanúi, akárcsak a vállalkozást népszerűsítő korabeli újsághirdetések.

Megjegyzés

A cikkben szereplő kísérőképeket mesterséges intelligencia alkalmazásával javítottuk.

Hivatkozott irodalom

A Körösvidéki Múzeum számlagyűjteménye

Borovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye*

és Nagyvárad enciklopédiája, Apollo Irodalmi Társaság (1901), Budapest

Hochhauser Ronald, *Restituiri (Visszatekintések)*, In: Buletinul Muzeului Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” XVII. (2023), Jászvásár

Hochhauser Ronald, *Instituții bancare și de credit din Oradea (1867–1918): curiozități istorice și contribuții documentare <Bank- és hitelintézetek Nagyváradon (1867–1918): történeti érdekességek és gazdaság- és társadalomtörténeti jelentőségük>*, In: Acta Musei Devensis Sargetia XV. (2024), Déva

A Buda-Pesti Közlöny Hivatalos Értesítője (Budapest), 1873, 63. sz.

Bagoly (Nagyvárad), 1891, 30. sz.

Budapesti Hírlap (Budapest), 1929, 69. sz.

Honi Ipar (Budapest), 1900, 4. sz.

Honismeret (Budapest), 2024, 5. sz.

Központi Értesítő (Budapest), 1888, 68. sz.

Magyarság (Budapest), 1930, 39. sz.

Magyar Ipar (Budapest), 1902, 12. sz.

Magyar Kereskedők Lapja (Budapest), 1889, 45. sz.

Magyarországi Czégek Tára (Budapest), 1891, 1. sz.

Nagyváradai Napló (Nagyvárad), 1899, 119. sz.; 1900, 154. sz.

Nemzeti Újság (Budapest), 1931, 2. sz.

Szabadság (Nagyvárad), 1901, 176. sz.; 1902, 94. sz.

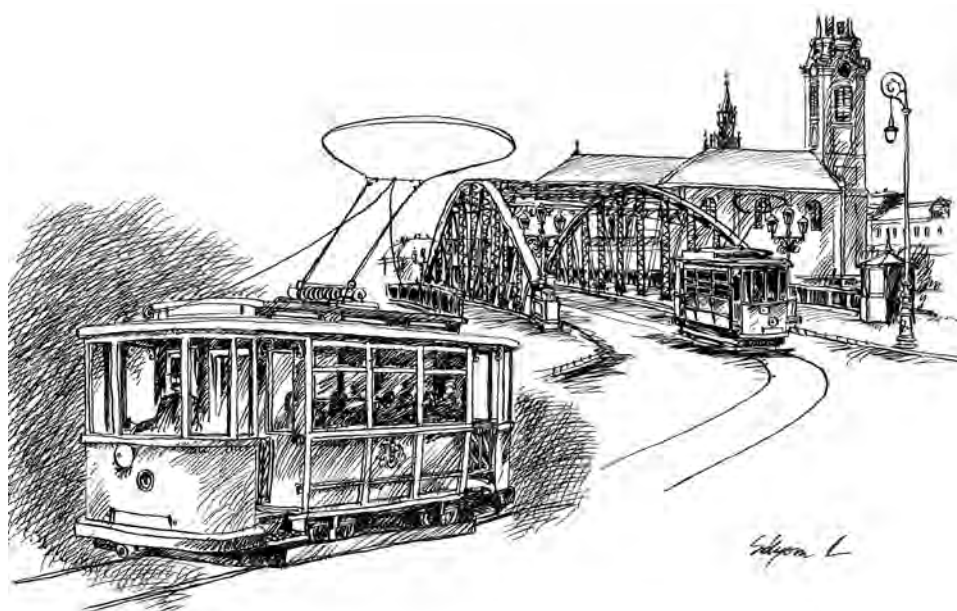
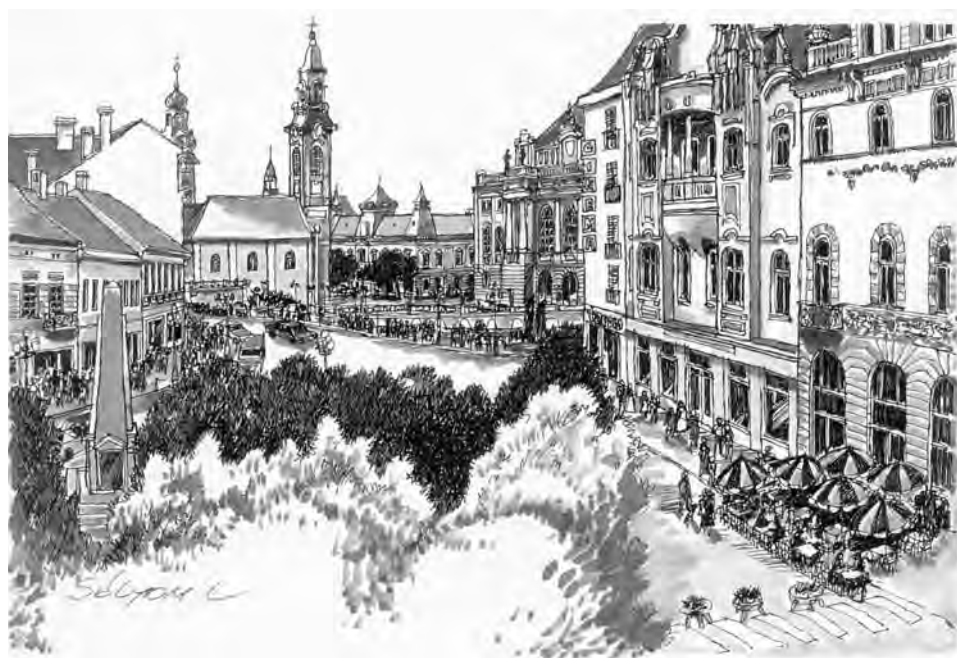
Székely Nemzet (Sepsi-Szentgyörgy), 1895, 184. sz.

Tiszántúl (Nagyvárad), 1900, 263. sz.; 1901, 258. sz.; 1902, 41., 77. és 162. sz.

Vasárnapi Újság (Budapest), 1902, 13. sz.

NÉVJEGY

HOCHHAUSER RONALD (1967, Nagyvárad) mérnök-muzeológus, doktori fokozattal rendelkező szakember. Egy önálló kötet és három gyűjteményi katalógus szerzője, valamint két könyv, két katalógus és egy villamosközlekedési kalauz társszerzője. Több mint hatvan tudományos közlemény, húsznál több újság- és szakfolyóirat-cikk szerzője, továbbá több mint húsz tudományos munka recenzense. Pályája kezdetén oktatási tevékenységet folytatott, korábban ipartörténettel foglalkozott, jelenleg a Körösvidéki Múzeum műszaki gyűjteményének kutatója.

A mondanivaló súlyának illúziója

Taylor Sheridan világa

Lencar Péter

FILMKRITIKA

Az elmúlt évtized amerikai televíziózásának egyik leglátványosabb jelensége Taylor Sheridan felemelkedése. Az egykori színészből lett író-rendező rövid idő alatt egyfajta intézménnyé vált: sorozatai és filmjei egyszerre próbálnak nagyszabású társadalmi tablók és intim karakterdrámák lenni. A felszínen minden adott a jelentőséghez – súlyos témák, komor férfiak, erkölcsi dilemmák, látványos erőszak. Mégis, minél tovább nézzük ezeket a történeteket, annál erősebben kirajzolódik valaminek a zavarba ejtő hiánya.

Taylor Sheridan amerikai színész, forgatókönyvíró, rendező világában minden komolynak látszik, de ritkán válik valóban azzá. A konfliktusok inkább pózok, mint valódi drámai erők. A *Yellowstone* például grandiózus családi és gazdasági hatalmi harcként pozicionálja magát, de a konfliktusok nem épülnek egymásra, nem mélyülnek, hanem epizódról epizódra újratermelődnek. A tét látszólag nő, valójában azonban egyhelyben toporog. A probléma egyik gyökere a karakterábrázolásban keresendő. Sheridan szereplői nem élő, lélegző figurák, hanem funkciók. A hallgatóg, kemény férfi, a kontrollvesztett örökös, a cinikus nőalak – ezek nem személyiségek, hanem szerepkörök, amelyek ritkán lépnek túl saját archetípusukon. A karakterfejlődés szinte teljesen hiányzik: a

szereplők nem változnak, legfeljebb ismétlik önmagukat különböző helyzetekben.

Ez a statikusság különösen szembeűnő a hosszabb formátumú sorozatokban. A mellékszálak nem gazdagítják a világot, hanem szétaprózzák azt. Epizódok telnek el valódi előrelépés nélkül, miközben újabb és újabb történeti szálak nyílnak meg – majd gyakran következmények nélkül el is tűnnek. Az eredmény egyfajta narratív zaj, amely elfedi a valódi tartalom hiányát. Sheridan filmjeiben mindez valamivel feszesebb formában jelenik meg, de az alapvető problémák ott is felismerhetők. Az erőszak ábrázolása kétségtelenül hatásos, ám funkciója gyakran kimerül a hangulatkeltésben. Az erőszak nem következmény, hanem eszköz: nem mélyíti a történetet, ha-

nem helyettesíti azt. A néző így nem morális dilemmákkal szembesül, hanem stilizált brutalitással.

Az alkotói ismétlés szintén meghatározó eleme Sheridan munkásságának. A különböző sorozatok és filmek nem egymást kiegészítő műveknek hatnak, hanem ugyanannak az alapképletnek a variációinak. Ugyanazok a konfliktusok, ugyanazok a karaktertípusok, ugyanaz a tónus tér vissza újra és újra, mintha az alkotó nem világot építene, hanem saját brandjét sokszorozná. Mindez különösen azért problematikus, mert Sheridan munkái látszólag a kortárs Amerika mélyrétegeit kívánják feltárni. Vidék és város, hatalom és kiszolgáltatottság, erőszak és törvény viszonya – ezek mind jelen vannak, de ritkán válnak valódi kérdésekké. A sorozatok inkább imitálják a társadalmi érzékenységet, mintsem hogy valóban reflektálnának rá.

Érdeemes ugyanakkor röviden kitérni arra is, hogy Sheridan pályáján nem minden alkotás egyformán problematikus. A *Sicario* és a *Hell or High Water* kifejezetten jól sikerült darabok (ezeket íróként jegyzi), amelyekben még valódi tét és átgondolt mondanivaló sejlik fel. Előbbi a határ menti erőszak és az álla-

mi cinizmus morális szűrkezőnait vizsgálja, miközben következetesen bontja le a „jók és rosszak” leegyszerűsítő narratíváját. Utóbbi pedig a gazdasági kiszolgáltatottság és a modern amerikai vidék lassú lecsúszásának pontos és visszafogott látletele, ahol a bűn nem pusztán egyéni döntés, hanem strukturális kényszer következménye. Ezekben a filmekben Sheridan még képes fegyelmezett maradni: a forma nem nyomja agyon a tartalmat.

Ez a fegyelem azonban látványosan eltűnik a későbbi sorozatokból. Az *olajügynök* különösen jó példája ennek a kiüresedésnek: a sorozat ugyan a modern olajipar világát ígéri feltárni, de a háttér inkább díszlet marad, mint valódi közeg. Mintha Sheridan úgy gondolná, hogy néhány olajfúró torony és komoran néző férfi már önmagában jelentést termel. Nem termel. A karakterek itt is sablonok, a konfliktusok pedig nem épülnek, csak ismétlődnek – gyakran olyan lelkesedéssel, mintha az ismétlés önmagában dramaturgiai erény lenne. A potenciálisan izgalmas társadalmi és gazdasági kérdések – környezeti hatások, vállalati felelősség, hatalmi visszaélések – legfeljebb érintőlegesen jelennek

meg. Egy-egy jelenet erejéig felvillan-nak, majd ugyanazzal a lendülettel el is tűnnek, mintha a sorozat maga is zavarba jönne attól, hogy mondania kellene valamit.

Hasonló problémák figyelhetők meg a *Tulsa királya* esetében is. Bár Sylvester Stallone jelenléte kétségtelenül működik, és bizonyos értelemben valóban „visszahozza” a klasszikus karizmáját, ez önmagában kevés. A sorozat három évadon keresztül kitartóan bizonyítja, hogy egy jó szereposztás nem helyettesíti a tartalmat. Stallone karizmája itt nem motorja a történetnek, inkább elfedi annak hiányát – legalábbis egy ideig. A történet nem mélyül, a karakterek nem fejlődnek, a humor és a dráma pedig nem áll össze koherens egészé. Ami kezdetben frissnek hat, az gyorsan önismétlésbe fordul, majd rutinná, végül pedig üresjáratná válik. Három évad után a *Tulsa Királya* legnagyobb teljesítménye talán az, hogy következetesen képes elkerülni, hogy valóban bármit kockára tegyen – legyen szó karakterről, történetről vagy állításról.

Konkrét jelenetek szintjén mindez még látványosabb. A *Yellowstone*-ban visszatérő motívum, hogy a Dutton család tagjai hosszú, fenyegető csöndekben méregetik egymást, majd hirtelen, sokszor indokolatlan erőszakba

csap át a helyzet – a feszültség azonban nem felépül, hanem egyszerűen „bekapcsol”. A *Tulsa királyában* több epizód is arra fut ki, hogy Dwight (Stallone) pusztá jelenlétével old meg konfliktusokat: egy-egy bárjelenet vagy üzleti „tárgyalás” inkább karizma-demonstráció, mint valódi dráma, ahol a kimenetel sosem kérdéses. Az *olajügynök* pedig előszeretettel vág össze nagyívú ipari képeket (fúrók, lángcsóvák, naplemente) olyan dialógusokkal, amelyek mintha csak kitöltenék az időt két látványos beállítás között – a képek ígérnek valamit, amit a jelenetek nem váltanak be.

Ezek a példák jól mutatják, hogy Sheridan eszköztára önmagában működőképes lenne, de következetes dramaturgiai gondolkodás nélkül üres effektusokká válik. Sheridan tehát paradox módon egyszerre ambiciózus és felszínes alkotó. Művei képesek erős első benyomást kelteni, de ez a hatás nem mélységből, hanem eszköztárból fakad. A csend, a feszültség, az erőszak és a férfiasság ikonográfiája mind jelen van – csak éppen tartalom nélkül. A kérdés végső soron nem az, hogy Sheridan tud-e történetet mesélni. Sokkal inkább az, hogy akar-e bármit is mondani ezekkel a történetekkel. És jelen állás szerint a válasz inkább az, hogy nem igazán.

Pablo Picasso

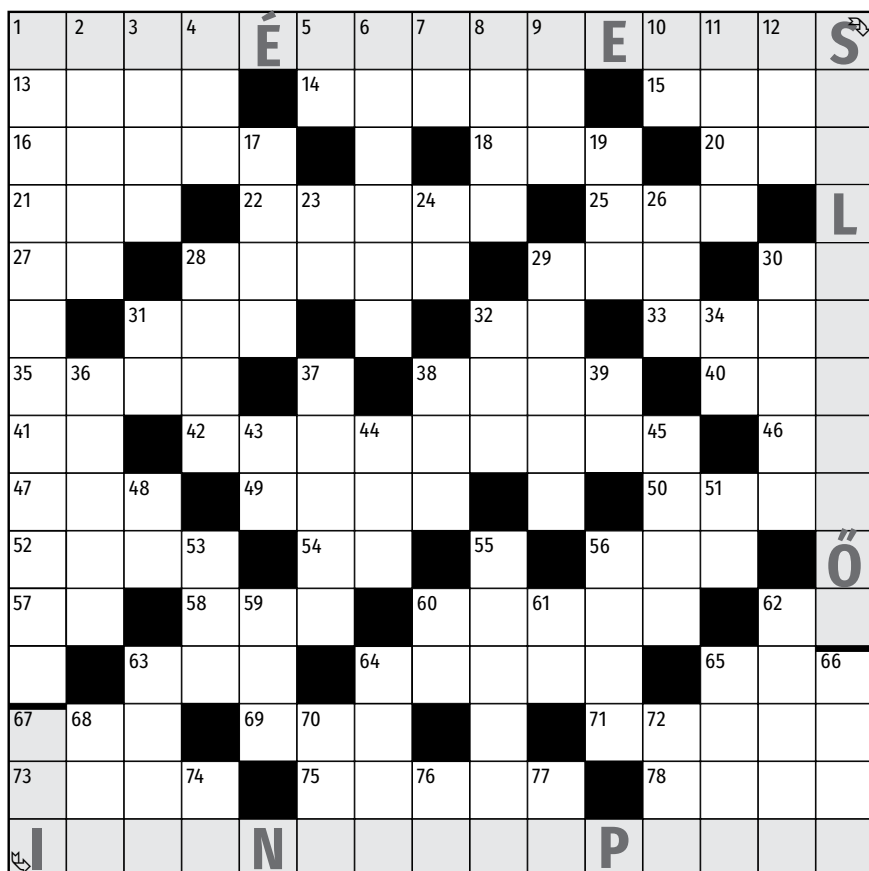
Barabás Zsuzsa

REJTVÉNY

A híres spanyol festő, szobrász, keramikus, grafikus véleményét idézzük a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 67.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Szólitá. 14. Tudja róla, hogy kicsoda. 15. Füzet régi neve. 16. Folyó Lengyelországban. 18. A Tisza mellékfolyója. 20.

Diapozitív rövid neve. 21. Önhittség. 22. Szétszóró. 25. ... a gyermekekért – Szabó Lőrinc verse. 27. Fordított kettős betű. 28. Női szörnyeteg a görög mondában. 29. Matematika – rövid. 30. Mélni kezd! 31. A magasba. 32. Idegen helyeslés. 33. Elájul. 35. Tanintézetéről is híres angol város. 38. Egy – németül. 40. A közelbe. 41.

Te és ő. **42.** Gárdonyi Géza tragédiája. **46.** Gyakori igevégződés. **47.** Kén, bór és oxigén vegyjele. **49.** ... de Vega spanyol drámaíró, költő (1562–1635). **50.** A gazdaság ágazata. **52.** Púpos hátú állat. **54.** Tiltó szó. **56.** Alma-..., – Almati régi neve. **57.** Kalitkában van! **58.** Gyermeke. **60.** Ritka férfinév. **62.** ... Pacino – amerikai színész. **63.** Állatövi jegy. **64.** ... Kelemen – író, II. Rákóczi Ferenc apródja. **65.** Norvég poptrió volt. **67.** A Szamos medre! **69.** Állami bevétel. **71.** Állatnógató eszköz. **73.** Az összes. **75.** Ügyintéző hely. **78.** Ünnepeelt színésznő.

FÜGGŐLEGES: **1.** Shakespeare vígjátéka. **2.** Amikor. **3.** Kemény, átlátszó anyag. **4.** Kisebb erőd. **5.** Téli sport. **6.** Fejlődő, fiatal (növény). **7.** Zsemledarab! **8.** Épület része. **9.** Közepén elrúg! **10.** Te és én. **11.** Juhtej savójából kapjuk. **12.** Skiccelni kezd! **17.** Amely helyen. **19.** Mária beceneve. **23.** Jegyzetel. **24.** Állóvíz. **26.** Magyar Tudományos Akadémia. **28.** Város Svájcban. **29.** Égből hullott eledel a Biblia szerint. **30.** Információk közlésének eszköze. **31.** Dario ... – Nobel-díjas olasz drámaíró. **32.** Német névelő. **34.** Lítium vegyjele. **36.** Kína autonóm területe. **37.** Hordó nyílása. **38.** Czuczor Gergely egyik írói álneve. **39.** Elbapartok! **43.** Tova. **44.** Emésztőnedv. **45.** Sült tészta. **48.** Folyó Szibéria nyu-

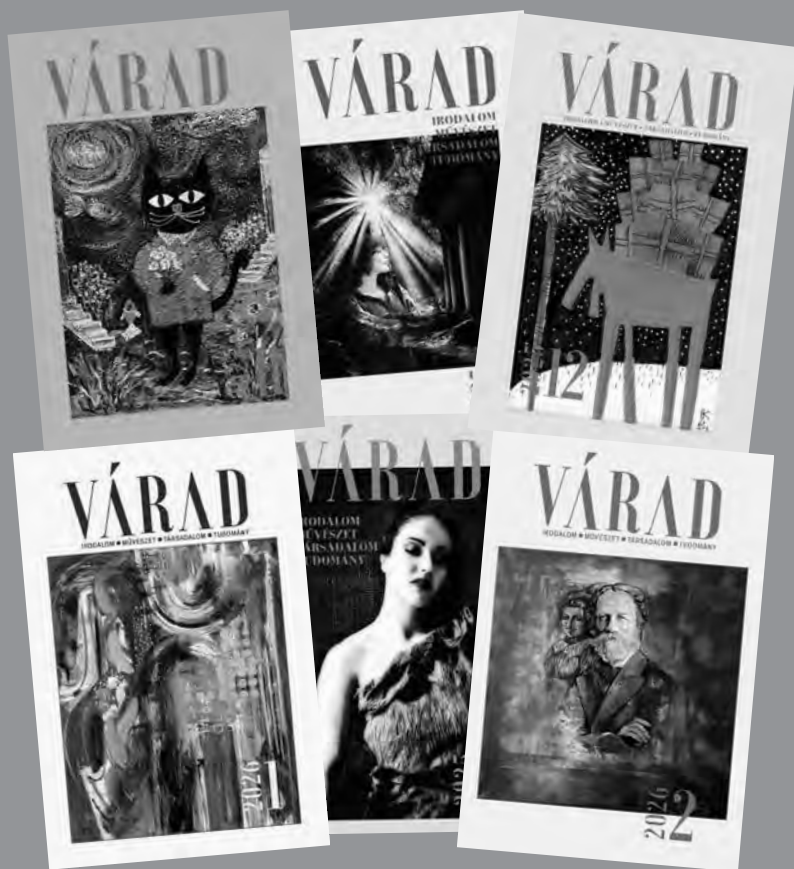
gati részén. **51.** Panama határai! **53.** Repülő csészalj (angol rövidítés). **55.** A japán császár címe. **56.** Vacsora része! **59.** Bizony – ősi szóval. **60.** Római. **61.** Neon vegyjele. **62.** Amely helyre. **63.** Magyar vezér (9–10. sz.). **64.** Magyar író, régész, múzeumigazgató (Ferenc, 1879–1934). **65.** Zeneművet megváltoztat (ék. hiány). **66.** Termést betakarít. **68.** Minutum – rövid. **70.** Az erő egysége (CGS-rendszerben). **72.** Kén, deutérium és oxigén vegyjele. **74.** Ellenben. **76.** Opus-rövid. **77.** A, a, a.

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad folyóirat*, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; *varadszerkesztoseg@gmail.com*. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **július 1.**

Májusi számunkban megjelent rejtvényünk (*Seneca tanácsa*) helyes megfejtése: „Amit titokban akarsz tartani, ne mondd el senkinek.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A **VÁRAD** előfizetési díja: 3 hónapra 45 lej, 6 hónapra 90 lej, 1 évre 180 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ GHEORGHE ȘINCAI, ORADEA, BIHOR; CUI 4687188; Cod IBAN: RO77TREZ0765006XXX000168, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. emelet, 14. ajtó; telefon: 0774/652-795; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.